

POPOTNIK.

Pedagoški in znanstven list.

Letnik XXIII.

Št. 2.

VSEBINA:

1. Jožef Klemenčič: Preosnova naših ljudskih šol	33
2. H. Schreiner: Analiza duševnega obzorja otroškega in dušeslovni proces učenja	39
3. Dr. Jos. Tominšek: Načrt za knjižnične kataloge	43
4. Dr. Fr. Ilešič: Še enkrat „1“	49
5. Ivan Ivanovič: Šolstvo v tujini	51
6. Iv. Šega: Pedagoški utrinki (XLVI.—XLVIII.)	55
7. Književno poročilo	60
8. Razgled. Listek 61. — Pedagoški paberki 62. — Kronika	64

Last in založba

«Zaveze avstr. jugoslovanskih učiteljskih društev».

Izdajatelj in za uredništvo odgovoren: Rudolf Libensky.

Preosnova naših ljudskih šol.

Jožef Klemenčič — Sv. Anton, Slov. gor.

I. Potreba preosnove.

Tehi preosnavljajo svoje ljudske šole: Osemletno šolsko obiskovanje hočejo skrajšati v sedemletno šolo. To bi bilo zopet nekaj za naše prijatelje! Toda le počasi; sedaj še pride glavna reč: po sedemletnem obiskovanju naj bodo otroci obvezani obiskovati dve leti gospodarske nadaljevalne šole, v katerih se strokovno izobrazujejo dečki in deklice za svoj bodoči kmečki poklic. In tako je tudi prav.

Dasi je ljudska šola najobčnejša šola, ki je namenjena vsem otrokom brez razlike spola in bodočega poklica, dasi je ona osnovna šola, ki ima namen, da podaja vsem otrokom osnovne nauke, to je prvo podlago vsej duševni izobrazbi, vendar bi se morala ozirati vsaj pri nas na kmetih na oni sloj naroda, ki je v njej najbolj zastopan, in ki vanj večina naših učencev zopet prehaja: na kmečki in delavski stan.

Vse hvale vredni in neobhodno potrebni so sicer nauki, ki jih podaja današnja ljudska šola našim učencem; gotovo tudi zadostuje mestnim potrebam, kjer učenci, dovršivši njene nauke, lahko nadaljujejo svoje študije v srednjih in raznih strokovnih šolah. Nihče pa mi ne bo oporekal, če trdim, da zadostuje tudi našemu kmetu, ki večinoma ne zmora toliko denarja, da bi po končani ljudski šoli poslal svojega sina v oddaljeno kmetijsko ali gospodarsko šolo. In teh je vendar kmetu potreba, kakor ribi vode. Vsak rokodelec, obrtnik, trgovec, uradnik itd. se mora v svoji mladosti truditi in učiti, da si pridobi znanosti in izkušenj ter more s pridom izpolnjevati dolžnosti svojega stanu, le kmetu bi tega ne bilo treba? Njegov stan, ki res zahteva v vsakem oziru največ teoretiškega in praktiškega znanja, največ zdravega razuma in trdnega poguma, naj lahko pogreša vseh duševnih in telesnih vrlin? Ne, nikakor ne! Kmet potrebuje v svojem

poklicu prav iste strokovne naobrazbe, katere opazujemo pri drugih stanovih, izobrazbe, ki daje sigurnost v izpolnjevanju dolžnosti, ki obeta zadovoljnost, obstanek in napredek v stanu. Kdor med narodom živi ter se zanima za njega težnje, kakor mi učitelji, ta ve, pod kako težkim jarmom danes ječi in kako naglo zgineva kmečki stan; ta pa tudi ve, da se iz propada more rešiti le s pravo stanovsko naobrazbo.

V prejšnjih časih je zadostovalo, če je kmet le znal za plug prijeti in mehanično svoje delo opravljati, a danes, ko more kmetovalec tudi vse kupiti, ko mora veliko izdati za posle, za obleko, za vzdrževanje poslopij, živine, orodja itd., mora gledati, da pridela z manjšimi stroški več in da od svojih pridelkov spravi kolikor mogoče mnogo in po primerni ceni v denar. To pa doseže le tedaj, če zna sam zemljo umno obdelovati, če se ve z uspehom v bran postaviti raznim živalskim in rastlinskim zajedalcem, če si ve pomagati pri raznih uimah, če ve svoje pridelke po pravi ceni prodajati, in če si ve razmerje med dohodki in troški prav urejati in po njih živeti. Da pa more vse to izvrševati, mora biti — kakor smo že omenili — precej stanovsko izobražen.

II. Preosnova.

Odkod pa naj dobi te izobrazbe? V kmetijskih šolah. Kje pa jih imamo? V Grottenhofu nemško, katere pa naši učenci z uspehom obiskovati ne morejo: slovenske pa na Štajerskem nobene. In ko bi kdaj tudi bili tako srečni, da bi jo imeli, vendar si ni misliti, da bi vsak kmet pošiljal svoje bodoče naslednike vanje. Manjkalo bi mu potrebnega denarja, manjkalo dovolj resne volje, ker nas izkušnja uči, da kmet večinoma v šolo sploh rad ne pošilja otrok. Še manj je misliti na to, da bi ustanovila dežela skupno z državo v vsakem manjšem kraju po eno kmetijsko šolo.

Zato pa je naše ljudske šole na deželi treba tako preosnovati, da bo z vsako združena tudi gospodarska in gospodinjska šola. Ta preosnova bi niti ne bila tako težavna, kakor se to na prvi hip dozdeva.

Današnja ljudska šola razpadla bi v dva glavna dela: prvi del bi bil ljudska, drugi del kmetijska šola.

Prvi del bi odgovarjal sedanji ljudski šoli. Njega smoter bi ostal v bistvu isti in tudi obseg tvarine bi se nič ne zmanjšal na ostalih šolah, v katerih vladajo občne olajšave, na ostalih šolah pa le neznatno. S to preosnovo šole odpadlo bi vendar tudi nesrečno oproščevanje učencev. Kako to ovira splošni napredek, vemo le mi učitelji, ki delujemo na šolah s splošno olajšavo. Medtem ko se nam dozdeva, da poučujemo poleti v primeri z zimo pred praznimi klopami (40—50 uč.), privre sredi šolskega leta do 50 podivjanih, pokvarjenih oproščencev. Kam pa jih sedaj djati?

Prejšnji njihovi tovariši so v II. oddelku oziroma v višjem razredu in tedaj za pol leta naprej; prvi oddelek pa začne predelavati ono tvarino; katero oproščenci zmagoslavno kot predelano prezirajo. Sicer bi jim bilo ponavljanje potrebno. A zdi se jim vse staro, pogreto, dolgočasno. Kjer pa ni zanimanja, tam tudi ni pazljivosti, ni napredka. Tako pa ne motijo le učitelja, temveč tudi učence, dokler v lenobi srečno ne dočakajo težko pričakovanega 14. leta, ko dajo šoli in učitelju molče slovo — za vselej.

Dasi stojimo učitelji trdno kakor skala za osemletno šolo, dasi držimo za ta biser z 1869. leta kakor krvoločni lev za svoj plen, vendar mislim, da bi z ozirom na dejstvo, da imamo itak le sedemletno šolo, smeli privoliti v to preosnovo. Ne zgubili bi ničesar, pač pa bi marsikaj pridobili: z odpadlim oproščanjem eno celo leto; nekaterim predmetom bi se lahko snov tudi razširila, ker bo se mnogo snovi preložilo v gospodarsko ali kmetijsko šolo.

Tudi vstop v druge šole bi se ne oviral s to preosnovo. Vse šole — srednje in strokovne — bi bile učencem prav tako odprte, kakor danes. Prestopili bi lahko vanje naravnoč iz ljudske šole. Ako bi pa hodili poprej tudi v kmetijsko šolo, bi jim to gotovo ne škodovalo. Saj je vendar gola resnica, da se skoraj vsak rokodelec, obrtnik, zasebnik, aktivni in umirovljeni uradnik po mestih in deželah kaj rad peča s kmetijstvom kot postranskim dohodkom. Skratka, slehern odrasel človek potrebuje o kmetijstvu dobrega znanja. Kmetijstvo bi se sploh moralo nazirati kot nekaj osnovni predmet.

V koliko bi nadalje bilo treba preustrojiti prvi, to je ljudskošolski del, s tem vprašanjem se tukaj nočem ukvarjati. Nekoliko točk je navedel tovariš Ivo Šega v lanskem „Popotniku“.

Preidimo torej k drugemu delu!

III. Uredba kmetijske šole.¹

Drugi del preosnovljene šole imej s v o j e iz smotra izvirajoče i m e : gospodarska ali kmetijska šola. To ni brez pomena. Z žalostjo moramo pripoznati, da se nekateri, posebno pa odrasli učenci sramujejo zahajati v ljudsko šolo, to je v ono šolo, katero obiskujejo tudi majhni novinci. Nadejam se, da bi drugo ime že samo na sebi nekoliko odpomoglo tej razvadi. Učenci bi se čutili nekaki mladi kmetovalci, ki imajo šolo novincev že za seboj. Kdo ve, če bi ime samo na sebi ne vplivalo nekoliko tudi na reden obisk, o katerem se učitelji višjih razredov večkrat trpko pritožujejo.

Smoter gospodarske šole bi bil: vzrejati praktične kmetovalce za mala in srednja posestva in jim podajati tisto znanje, ki je kmetovalcu v današnjih časih neobhodno potrebno, da lahko z uspehom kmetuje, če

¹ Primerjaj „Kmetovalca“ l. 1898, 1901.

je priden in varčen. Bila bi tedaj prva pripravljavnica za praktično življenje in bi storila nekak prehod iz šole v življenje.

Da se pa ta smoter doseže, je vsekakor najprej treba, da je šola sama na sebi po pravih načelih vzorno urejena. To je prvi pogoj za uspešno njeno delovanje.

Eno izmed najvažnejših vprašanj je pri uredbi kmetijskega oddelka: kako je urediti teoretiški in kako praktiški pouk, da se učenci izuče v vsem, česar potrebujejo, da se sposobijo za prakso.

Teoretiški in praktiški pouk morata hoditi roka v roki. Polagati važnost samo na onega, bi bilo zelo krivo. Glavni namen ima praktiški pouk. Pa vendar naletimo na predmete, kjer je teoretiški pouk neobhodno potreben. Takšni predmeti se lahko prelozijo v zimski tečaj, a poleti se porabi vsaka prilika za praktiški pouk. Vobče velja načelo, da je polagati toliko večjo važnost na tega, kolikor bolj pomanjkljivo se izvršujejo še različna kmetijska dela, kolikor mnogovrstnejše so panoge, katere je treba izboljšati, in kolikor nižja je splošna ljudska omika. V naprednem Češkem, ki šteje danes že nad 40 kmetijskih šol (Slovenci pa imajo eno na Kranjskem) in blizu 30 dvoletnih zimskih kmetijskih tečajev, tam se učencem ni treba toliko vaditi v boljšem delu, ker so mu vajeni že od doma; tam je treba le še več dela z glavo. Po naših slovenskih deželah so razmere drugačne. Tukaj je treba še marsikako delo vpeljati in marsikatero izboljšati (Novo vinogradništvo!)

Kot prvi učni pripomoček za praktiški pouk moramo imenovati šolske vrte, ki se morajo popolnoma v ta namen uporabiti in primerno povečati. V njih mora imeti vsaka sem spadajoča stroka svoje odmerjeno mesto. Šolski vrt mora biti odprta knjiga v kateri se morejo učiti vsi, učenci in drugi, kako je dandanes izkoriščati napredek v raznih kmetijskih strokah in kako je gospodariti, da se dosežejo boljši uspehi pri gospodarstvu.

Poleg šolskega vrta so za praktiški pouk zelo važni manjši in večji poučni izprehodi ali izleti. Manjši izleti naj se prirejajo pogostoma v bližnje uzorne kmetije, večji pa po potrebi in dopustu časa na oddaljena večja posestva.

IV. Posamezni predmeti.

Izmed posameznih predmetov naj se predavajo le tisti, ki so za kmetijstvo v resnici tudi potrebni. Najvažnejši so:

1. *Novo vinogradništvo.* Sedanje naše vinogradništvo je v jako žalostnem položaju. Razni trtni škodljivci so delo v vinogradu docela predruščali. Vinograd zahteva danes od posestnika, da se seznanj in sprijazni z različnimi novimi vinogradnimi pravili ter da ne ravna z vinogradom kakorsibodi, marveč, da pred vsakim delom resno preudarja ter

potem umno postopa. Tega pa človek ne zna že sam ob sebi, temu se mora še priučiti.

2. Gnojenje s posebnim ozirom na umetna gnojila. Prepričal sem se, da nekateri kmetovalci niti ne vedo, čemu se gnoji; še manj pa je verjetno, da bi imeli kakšno prepričanje o uspehu umetnih gnojil. Očividna je torej potreba, da se učenci naj tudi seznanijo z najvažnejšimi umetnimi gnojili in o njih medsebojnem mešanju za gnojitev vingradov, travnikov itd.

3. Umno kletarstvo. Nedvomno je tudi ta znanost potrebna za našega kletarja, kajti „kdor dobro vino če imeti, naj umno si ravna z njim v kleti“. (A. Kosi.)

4. Sadjarstvo. O eminentnem pomenu tega preimeditnega pridelka tukaj ne bom govoril. Resnica pa je, da se naš kmet za sadjarstvo kaj malo briga. Ta brezbriznost pa ima svoje korenine v nevednosti. Treba bi bilo učence natanko poučiti; kako se napravlja lepa drevesnica, kako se drevesa pravilno oskrbujejo in zasajajo, kako ravnati z velikim drevesom, kako je odbirati prave vrste, kako zatirati škodljivce itd. itd.

5. Umno poljedelstvo. Tudi poljedelstvo zahteva popolnega človeka. Umni poljedelec mora poznati rastlinsko življenje, sestavo zemlje in gnoja. To je podlaga, to so temeljni pogoji, na katere je oprt skoro ves napredek v poljedelstvu.

6. Živinoreja je danes ena izmed najkoristnejših panog kmetijstva. Edina živina donaša danes nekoliko denarja k hiši. Pa ta denar bi se lahko podvojil, ko bi z živino pravilneje ravnali in jo umneje vzrejali. Poučiti bo treba mladino, kako naj to stori in pridjati najvažnejša pravila o živinozdravništvu.

7. Gozdarstvo. To je naša pastorka. Nobena stroka se tako ne prepušča sama sebi, kakor baš gozdarstvo. Kriva je nevednost!

8. Čebelarstvo se vedno bolj razvija. Postalo je lep postranski zaslužek naših gospodarjev. Ker pa jim manjka vsakega strokovnega izkustva, tavajo in poskušajo, dokler si s samim poskušanjem ne ugonobijo vseh rojev.

9. Marsikaj zanimivega bi se lahko predelalo v ostalih strokah, kakor so: perotnistvo, ribarstvo, zelenjadarstvo in cvetličarstvo.

10. Obrtni spisi se naj preložijo v kmetijsko šolo in tukaj natančno obravnavajo.

11. Prva pomoč v sili in domače zdravništvo. Istotako naj ta predmet svoj prostor v ljudski šoli prepusti materinščini. Pridružiti pa mu je treba pouk o domačem zdravništvu in o sestavljanju domače lekarne. To bo kmetovalcu na korist in mu prihranilo mnogo denarja.

12. Popolnoma priprosto gospodarsko knjigovodstvo bi našemu ljudstvu tudi ne škodovalo. V šoli potrebne vzorce bi si učenci

shranjevali in se pozneje po njih tudi ravnali. Take knjige so pri gospodarstvu zlata vredne in pri napovedi osebnodohodninskega davka neobhodno potrebne. Toda le poglejmo v kolikih kmetijah jih danes najdemo! Iz računstva so neobhodno potrebni ploskovni in telesni računi.

13. Nekoliko pouka o kupčijski stroki bi tudi ne škodovalo. Dandanes je treba, da so tudi praktiški kmetovalci nekoliko zvedeni v kupčijskih zadevah in potrebno podlago zato bi jim prav lahko nudila gospodarska šola.

14. Tudi bi se naše ljudstvo naj seznanilo z uredbo poštnih hranilnic. S tem bi se posebno siromašnejšim slojem mnogo pomagalo. Naučili bi se, kako se shranjujejo tudi neznatni zneski, in varčnost je vendar prvi pogoj gmotnega blagostanja!

15. Zakoni ali postave. Zakoni segajo s svojo močjo globoko v naše življenje in njih vplivi prepregajo vse naše razmere. Zato je poznanje zakonov brez dvombe vsakemu človeku potrebno in koristno. Za kmetovalca so posebno potrebni razni kmetijski zakoni, novi davčni predpisi, olajšave pri obnovitvi vinogradov itd. in najvažnejše točke iz „Slovenskega Pravnika“.

16. Kako se vodi občinski in šolski predstojniški posel? Ta nauk bi kmetovalcu tudi kaj dobrodošel. Sedaj v celi občini večkrat ni najti moža, ki bi znal samostalno občinski posel opravljati. Očividna je tedaj potreba tega pouka. Korist bo imela občina in dežela.

Ti in še marsikateri predmeti bi bili zanimivi. Iz vseh je mogoče izbrati le najvažnejše snovi. V podrobnosti spuščale bi se lahko le višje kmetijske šole, od katerih bi morala vsaj po ena biti v vsakem okraju. Učenci, ki bi dovršili okrajne kmetijske šole, bi bili vsem drugim vzgledni in vzpodbujevalni kmetovalci.

Poslanci! Uredite tako naše šole in ne bo vam treba več toliko pretuhtavati, kako se naj kmečki stan reši gotovega propada.

V. Učne moči.

Najkočljivejša točka pri tej osnovi so še učne moči. Kje vzeti toliko strokovno izobraženih učiteljev? Pa tudi temu bi se dalo odpomoči. Primerna preosnova učiteljišč (izpahnitvi orglanje), poučni tečajji za učitelje na strokovnih (okrajnih kmetijskih) šolah in primerne knjige bi nas ljudskošolske učitelje kmalu usposobile za ta pouk. Ker so stremljenja različna, bi se morali učitelji v posameznih urah menjavati ter si posamezne predmete med sabo po zanimanju razdeliti. Ljudskošolsko učiteljstvo bi bilo tako primorano, se bolj brigati za kmetijske stroke ter bi vsakčas in vsakomur namestovalo kmetijske potovalne učitelje. Da bi rasel s tem tudi naš ugled, je jasno; kajti ljudstvo ljubi in spoštuje le tega, kdor mu tudi gmotno pomaga.

Seveda se morajo postaviti učne moči tudi v tak gmotni položaj, da se učitelj lahko popolnoma žrtvuje in z veseljem deluje v prid šole in v prid kmetijstva.

* * *

Naposled še eno besedo! Ugovarjal mi bo kdo proti tej preosnovi naših šol, češ da mi itak podaje odlok vis. dež. šol. sveta z dne 28. aprila 1884. l., št. 1204, ugodno priliko poučevati vse te predmete v kmetijskih nadaljevalnih šolah. Resnica je. Poskusili smo že tudi, a zglasila sta se dva poslušatelja. Z ozirom na to dejstvo je razvidna prednost preosnove pred nadaljevalnimi tečajji, kjer bi sicer imeli opraviti z zrelejšo mladino.

Analiza duševnega obzorja otroškega in dušeslovni proces učenja.

H. Schreiner.

(Dalje.)

Bistvo apercepcije si moremo misliti tako-le: Vselej, kadar stopi pred duševno oko kak predmet, se obnovijo slične predstave, ki si jih je duša poprej prisvojila. (Zakon o obnavljanju predstav.) Vsled tega se združi nova, osamljena zaznava s starejšo, sorodno skupino predstav in se tem-le vrsti. Zaznava se vrsti drugim duševnim proizvodom pa pomeni to-le: ona je z njimi časovno in po vsebini v mislih tako intenzivno združena, da zanaprej obnavljajo drugi drugo.

Ta vrstitev se vrši včasih takorekoč sama ob sebi, da se apercepcije kot posebnega dejanja niti ne zavedamo in mislimo, da zgolj percipiramo. Tako se vrši apercepcija, ako spoznamo dobrega znanca, ako kak šum ali glas, ki ga dobro poznamo, prav razumevamo, ako kaj beremo; tako vrsti prirodoslovec na prvi pogled rastlino v določeno vrsto. Le izjemoma se pri tem vzbujajo čuvstva (ako n. pr. spoznamo osebo, ki nam je mila in draga).

Celo drugače se pa vrši apercipcija, kadar nova zaznava ne more takoj reproducirati primernih apercipujočih predstav. Mislimo si, da imamo kako težko matematiško nalogo pred seboj. Ne vemo, kako bi se je lotili. Polasti se nas nekaka nevolja; poskušali bomo na ta in na oni način. Hočemo se iznebiti nezadovoljnosti, neprijetnega čustva, zategadelj mislimo na to in na ono matematiško pravilo, na ta in oni zakon. Pa ne gre ni po tem ni po onem. Tako premišljamo, preudarjamo, dokler se nam ne posreči najti prave podlage. Ko smo srečno rešili problem, ki nam je poprej nagajal, se izpremeni na mah naša duševna razpoloženost. Na mesto neprijetnega čustva, ki smo ga imeli, preden smo prišli na pravo pot, stopi čustvo zadovoljstva. Veselimo se uspeha, ki smo ga dosegli in to tembolj, čim več nas je stalo truda.

Kadar torej nova zaznava nasprotuje vsemu, kar sličnega vemo, kadar nam zaznava stopi pred oči kot nekaj nepričakovanega, nekaj novega in tujega, da ne vemo kam bi jo dali, kaj bi o njej mislili, kadar ne vemo s tujo predstavo ničesar začeti, takrat se nas polasti nekaka vznemirjenost, neko neprijetno čustvo, ki lahko naraste do razburjenosti: „Ne gre nam v glavo“, „glavo izgubimo“, „tega ne razumemo“, „to nam je nedoumno“. Sedaj se vzbude v naši zavesti različne predstave, različne misli in čustva. Hočemo se iznebiti neprijetnega stanja, naša volja poseže vmes med izmenjavajoče se predstave in čustva, ona odbija, kar ni v nobeni zvezi z novo percipcijo, in privlači, kar ji je podobno. Začne se skrbno primerjanje nove zaznave s starejšimi predstavami, pretehtavanje vzrokov, ki so za to, da se vrsti nova zaznava v to ali ono miselno skupino — „preudarjamo ali premišljujemo“. Razsojamo, sklepamo, poravnavamo nasprotstva in stvarjamo nove zveze. Poskušavamo vse predstavne skupine, ki se nahajajo v zavesti, katera izmed njih bi se dala najbolje s percipcijo združiti — „zbiramo vse svoje misli“. In ko smo našli takšno miselno skupino, tedaj izginejo vse druge nasprotne misli, percipcija se spoji s to skupino. Ona se njim vrsti kot nov, soroden člen, tako da zaznava ni več osamljena, ampak da ima svoje mesto v večjem krogu lepo urejenih in utrjenih misli; ona se je s pomočjo teh-le prisvojila, ona se je apercipirala. Na mesto dvoma in negotovosti je stopila zavest, da smo nekaj spoznali. Zdaj ne stojimo več pred tujo uganko, ampak pred seboj imamo nekaj razumljivega.

S tem pa je izginilo tudi neprijetno čustvo, ki je spremljalo premišljevanje in na njegovo mesto je stopilo prijetno čustvo, da se je naše duševno življenje pomnožilo. Premaganje težav, ki smo jih imeli, misel, da se nam je posrečilo nekaj spoznati, večja razločnost, ki jo je dobila nova predstava, zbudi v nas prijetno čustvo radosti.

Iz tega čustva radosti lahko izvira sčasoma hrepenenje in prizadevanje, da se dalje vglobimo v predmet apercipcije, da razširimo

svoje znanje o njem. Radi se bomo pečali s tem predmetom in zopet in zopet obračali svoje misli k njemu. Če je ta duševno razpoloženost postala trajna, pravimo, da se zanimamo za predmet, v nas se je zbudilo zanimanje za ta predmet.

* * *

Velike važnosti je vprašanje: „Kakšni uspeh ima prisvajanje novih zaznav s pomočjo starejših predstav? Kaj pridobi vsled apercepcije apercipujoča in kaj apercipirana predstava?”

Obrnimo svojo pozornost najprej na apercipirane predstave! Na tem mestu se bomo spomnili nekaterih obče znanih dejstev. Znano je n. pr. da zlatar na mah zapazi na zlatnini najmanjši nedostatek; menjač spozna na prvi pogled ponarejen denar; izurjen godbenik sliši v orkestru posamezne tone različnih godal; v smodkarnicah štejejo izurjene delavke smodke tako, da jih prijemljejo po deset z obema rokama, ne da bi jih pogledale itd. Ti primeri nas pouče, da apercepcija bistri naša čutila; ona podaje čutilom večjo jakost, tako da oko vidi in uho sliši, česar navadno ne bi zapazili. Marsikatera nejasna, slaba in hitra percepcija bi šla mimo naše duše, ne da bi jo zapazili, ko bi je ne vlovila apercepcija. Po takem ne vidimo in ne slišimo samo z očmi in z ušesi ampak tudi s pomočjo starejših predstav, z apercipujočo vsebino naše duše.

Pa še več! Apercepcija dopolnuje zaznave. Ona dostavlja apercepcijam znake, ki jih v zaznavanju sploh bilo ni, ampak katere dostavljamo vsled prejšnjih skušenj ali pa vsled sklepov. V zaznavi solnčnega mrka, ki smo jo gori omenili, je marsikaj takega, česar sploh videti ne moremo, — n. pr. da je temna plošča, ki jo vidimo, senčni stožec oziroma presek mesečevega senčnega stožca —, ampak to dostavimo premišljevaloči k percepciji. Tako sodeluje dopolnujoča apercepcija pri največ naših zaznav. Izurjen bralec n. pr. shvata pri branju navadno samo nekoliko črk posameznih tiskanih ali pisanih besed, v vsakem stavku samo nekoliko besed, ostalo pa dostavlja iz svojih lastnih misli. Od daleč spoznamo osebo samo po posameznih znakih, n. pr. po velikosti, po kretanju ali po obleki. V sliki znamenitega moža vidimo več nego more izraziti vsa umetnost slikarjeva.

Apercepcija torej jači in kreпча medle percepcije in jih zadržuje v zavesti; od druge strani pa dostavlja, popravlja in dopolnuje zaznave. Na tak način pripomaga duševni vsebini do večje jasnosti in razločnosti.

Za smoter, ki smo si ga stavili s tem spisom največja in najvažnejša korist, katero ima apercipirana zaznava, je menda ta, da vsledi apercepcije nova predstava dobi nekako gibljivost ali gibčnost, rekše možnost, da se o potrebi obnovi ali reproducira. Jasno

je, da nova predstava pomeni le tedaj pomnoženje duševnega zaklada ali duševni pridobitek, ako je duši lahko na razpolago, da si jo vselej, kadar je potreba, lahko obnovi. To se pa baš doseže s tem, da se nova predstava (a) vrsti v večjo, lepo urejeno skupino misli (b, c, d, e, f), da se s temi-le združi. (Zakon asociacije). Na ta način je njena reprodukcija osigurjena. Ona se more pozabiti samo s temi predstavami vred. In če se ne vrsti nova predstava samo v eno skupino predstav ampak v več skupin (b, c, d . . . m, n, o . . . v, z, ž . . .) je njena reprodukcija tembolj osigurjena s čim več skupin stopi v družbo. Kajti treba je potem samo, da stopi ena teh predstavnihi skupin v zavest, in nova z njo združena predstava se bo reproducirala. Nasprotno pa ostane predstava, ki se ne apercipira, osamljena, in ni nobenega jamstva, da se bo o pravem času reproducirala.

Če torej apercepcija navadno pospešuje jasnost in razločnost apercipiranihi zaznav, se vendar tudi lahko zgodi, da včasih ovira jasno shvatanje novih zaznav. To se zgodi tedaj, če apercipiramo prenašlo, če smo zadovoljni pri shvatanju z nekaterimi odlikujočimi se znaki; tako nastanejo površne apercepcije, nejasne in nerazločne predstave. Kolikokrat je n. pr. že vsakdo izmed nas čital velike, nemške tiskane črke! Ko bi pa morali sedaj na pamet narisati katero teh črk, bi prišli meda vsi v nemalo zadrego, ako se nismo nalašč v tem vadili. Neštevilnokrat hodimo skozi kake znane ulice in črez leta se nam pripeti, da v njih zapazimo kak napis, ki ga poprej nismo videli, akoravno je bil ves čas razločno viden na svojem mestu. In kako bi se nam godilo, ko bi morali natančneje popisati to ali ono hišo v tistih dobro znanihi ulicah!

Čestokrat dopolnujemo pri takih površnih apercepcijah iz svojega, česar nismo razločno in jasno shvatali, in mnogokrat dopolnujemo seveda napačno. Najdebelejših tiskovnih napak v knjigah čestokrat ne zapazimo, ker vseh besed niti ne pogledamo, ampak dostavljamo besedo, ki bi morala stati na dotičnem mestu. Korektorji v tiskarnah vedo kaj povedati o takozvanem „Setzerteufel-u“. Sem spadajo pričuti (čutne prevare ali čutne zmote). Toda čutila nas ne varajo in motijo nikoli. Ampak mi se varamo, ako površno apercipiramo in dostavljamo zaznavam, česar ne čutimo.

* * *

Kakor apercipirana, tako se izpreminjajo navadno pri procesu duševnega prisvajanja tudi starejše, reproducirane skupine predstav ali apercipujoče predstave.

Najprej je pač jasno, da se apercipujoče predstave, čim češče se reproducirajo povodom apercepcije, bolj in bolj jačijo, krepijo in ker se pri tem družijo z novimi predstavami, se pomnožuje njih zmožnost obnavljanja. Tako se torej poveča njih jasnost in gibljivost. Apercipujoče predstave se reproducirajo tem laže, čim češče so apercipirale

nove predstave. K temu pride še to, da nova predstava, ki se združi s starejšimi, čestokrat iste, starejše, dopolnuje, jim nekaj dostavlja. Ako večkrat pazljivo opazujemo isti predmet, zapazimo marsikaj, kar nam je bilo poprej ušlo. Tako pridobi prejšnja predstava novi znak. Ko je učenec z učiteljevo pomočjo zapazil, da ima zajec glodače, se je njegova poprejšnja predstava zajca za ta znak dopolnila. Koliko predstav mora učitelj v šoli dopolnjevati! Učencu postaja slovniško ali računsko pravilo tem jasnejše, tem bolje ga razume in si ga zapomni, čim več posebnih primerov je zračunil po tem pravilu, oziroma čim več primerov je poiskal k slovniškemu pravilu — čim večkrat je apercipiral posebne slučaje s pomočjo poprejšnjih predstav. — Kadar vrstni botanik novo najdeno rastlino v znani razred ali v znano pleme, kadar postavi sodnik prestopke pod določen paragraf kazenskega zakonika, se razširi obseg gotovih apercipujočih pojmov.

Potom dostavljanja in dopolnjenja izpreminjajo se posamezne predstave v „obče slike“ in v logične pojme. Dovoljujemo si, to razjasniti s primerom. — Otrok, ki je prvič videl rožo, si ohrani predstavo rože. Ta predstava ima vse znake tiste rože, katere je otrok na nji zapazil. Ko zagleda pozneje drugo rožo, ki pa je nasproti prvi, ki je bila recimo rdeča, bela, apercipira poprejšnja predstava rože novo zaznavo. Otrok pride s primerjanjem poprejšnje predstave z novo zaznavo do spoznanja: „tudi to je roža, a ta roža je bela“. Njegova dosedanja predstava rože se pomnoži za en znak: „ni vsaka roža rdeča: so tudi bele rože“.

(Dalje prihodnjič.)

Načrt za knjižnične kataloge.

Dr. Jos. Tominšek.

(Konec.)

B. Sistematiška uvrstitvev knjig.

Ko so na navedeni način dognani naslovi knjig in pripravljene za knjižniški katalog, stojimo pred vprašanjam 1. po kakih (kolikih) principih naj uvrščamo in razredujemo knjige, in 2. kam spada posamezna knjiga.

1. Rešenje prvega vprašanja seveda ne more biti prepuščeno posamezniku; sicer bi lahko dobili skoraj toliko načinov razdelitve kakor je bilo razdeliteljev. Taki principi se morajo kratkim potem vzakoniti in treba se jim je pokoriti brezpogojno v interesu enote. — Naučno ministrstvo je z omenjenim odlokom določilo 17 razredov (I.—XVII.), ki bi

se pod nje naj uvrstile knjige. Ti razredi so, kakor priznajo strokovnjaki, dobro izbrani, vendar so se pokazali pri objavljanju srednješolskih katalogov nedostatki, zlasti zato, ker posamezni razredi niso po svojem obsegu dovolj označeni in z zgledi nič podkrepļeni, sestavljatelji katalogov pa so bili seveda le izjemno veščaki na tem polju. Obtežitev leži nadalje v tem, da je razredov razmeroma — to je v bistvu sicer prav — malo število: saj so bili pri njih sestavljanju odločilni oziri na šole. Ako se v kaki knjižnici nahaja knjiga, ki bi je v šolski knjižnici ne pričakovali (juridična, medicinska, športna itd.), kam bi jo naj uvrstili?

Z ozirom na to je dr. Frankfurter (n. n. m. str. 863 i. nasl.) sicer pridržal onih 17 po ministrstvu določenih razredov,¹ ali vsak razred je v oklepaju natančneje označil in je tako priskočil sestavljateljem katalogov. Za slučajno uporabo ali vsaj zgled postavim sem ta njegov — ki je tudi ministrski — načrt, in sicer zaradi avtentičnosti v izvorniku.

I. Encyklopädie (Werke allgemeinen und vermischten Inhaltes, d. h. Werke, deren Inhalt sich auf mehr als zwei der folgenden Classen erstreckt, allgemeine Wissenschaftsgeschichte, encyklopädische Akademieschriften, allgemeine Biographie, allgemeine Bibliographie, allgemeine Literaturgeschichte und literarische Kritik, Buch- und Bibliothekswesen, Gesch. des Buchdruckes, Kataloge von Bibliotheken . . .)

II. Philosophie (Logik, Psychologie, Ethik) Ästhetik und Politik (allgemeine Erörterungen über ästhetische und staatswissenschaftliche Fragen).

III. Pädagogik (Methodik, Didaktik, Geschichte des Unterrichts- und Erziehungswesens), Schulgeschichte, Schulfertigkeiten (Kalligraphie, Singen, Turnen, Stenographie . . .) Schulstatistik, Schulverwaltung, Schulhygiene, Abhandlungen über Jugendschriften.

IV. Religionswissenschaften (dazu allg. Mythologie und Kirchengeschichte).

V. Classische Philologie (mit Einschl. der Autoren), Archäologie (außer Kunst) und Epigraphik.

¹ Glasijo se v uradnem razpisu (§ 4.) tako: I. Encyklopädie (Werke allgemeinen und vermischten Inhaltes, Akademieschriften, allg. Bibliographie, Bücher- und Bibliothekswesen, Kataloge u. s. w.); II. Philosophie und Ästhetik; III. Pädagogik (auch Schulfertigkeiten, Schulstatistik, Abhandlungen über Jugendschriften u. s. w.); IV. Religionswissenschaften (auch Kirchengeschichte); V. Classische Philologie (mit Einschluss der Autoren), ferner Archäologie und Epigraphie; VI. Moderne Philologie (mit Einschluss der Autoren); VII. Allgemeine Sprachwissenschaft (mit Einschluss der übrigen Sprachgebiete); VIII. Erd-, Länder- und Völkerkunde (mit Prähistorik, Ethnographie und Statistik); IX. Geschichte (mit Ausschluss der österr.-ung.) nebst Hilfswissenschaften (z. B. Paläographie, Heraldik, Numismatik, Chronologie u. s. w.); X. Geschichte der österr.-ung. Monarchie und deren einzelnen Länder; XI. Mathematik; XII. Naturgeschichte; XIII. Physik (mit Astronomie und Meteorologie) und Chemie; XIV. Zeichnen (mit Einschluss der Kunst) und darstellende Geometrie; XV. Bau- und Ingenieurwissenschaften (Hoch-, Maschinen-, Wasser-, Straßen- und Eisenbahnbau); XVI. Haus-, Land- und Forstwirtschaft (nebst Bergbau); XVII. Verkehr, Handel und Industrie. — § 5: Innerhalb dieser Abtheilungen, event. auch Unterabtheilungen sind die hineingehörigen Büchertitel ohne weitere Scheidung in der alphabetischen Folge der Ordnungswörter aneinander zu reihen.

VI. Moderne Philologie (mit Einschl. der Autoren) [deutsch, englisch u. s. w.]

VII. Allgemeine Sprachwissenschaft (Linguistik, dazu Schriftwesen im allg.) und die Sprachgebiete außer V. und VI.

VIII. Erd-, Länder- und Völkerkunde (mit Prähistorik, Ethnographie, Landeskunde, Topographie, Culturgeschichte mit Einschluss der Rechtsverhältnisse), Statistik im allgemeinen.

IX. Geschichte (mit Ausschluss der österr.-ung.) nebst Hilfswissenschaften (wie Urkundenlehre, Paläographie, Heraldik, Numismatik, Chronologie . . .)

X. Geschichte der österr.-ung. Monarchie und deren einzelnen Länder (mit Einschl. der Verwaltung und des Militärwesens).

XI. Mathematik.

XII. Naturwissenschaften im allgemeinen, Naturgeschichte und Naturlehre (mit Einschluss der Heilkunde).

XIII. Physik (mit Astronomie und Meteorologie) und Chemie.

XIV. Künste (Malerei, Bildhauerei, Musik, Theater, Mimik, Rhetorik, Declamation . . .) mit Einschluss des Zeichnens und der darstellenden Geometrie.

XV. Bau- und Ingenieurwissenschaften (Hoch-, Maschinen-, Wasser-, Straßen- und Eisenbahnbau).

XVI. Haus-, Land- und Forstwirtschaft (nebst Bergbau) und Volkswirtschaft (Nationalökonomie).

XVII. Handel und Verkehr, Industrie und Gewerbe.

* * *

Ti razredi pač zadostujejo; ali pri posameznih knjižnicah je nemara ena stroka zelo dobro zastopana; tam je umestno to stroko (razred) razpredeliti še v primerne pododdelke. Tako je, posebno pri ljudskem šolstvu, III. razred (pedagogika . . .) najbogatejši; kako se da ta razred pregledno razdeliti, nam kaže katalog učiteljske knjižnice na c. kr. učiteljišču v Mariboru, ki ga je sestavil ravnatelj H. Schreiner s sodelovanjem profesorja Janeza Vreže l. 1900. Tam so spisi, spadajoči v pedagogiko, razvrščeni tako:

A) Allgemeine Pädagogik. B) Geschichte der Pädagogik. C) Specielle Methodik: a) Spec. Methodik des Religionsunterrichtes, b) Spec. Methodik der Elementarclasse, c) Spec. Meth. des Sprachunterrichtes, d) Sp. Meth. des Rechnens und der geometr. Formenlehre, e) Sp. Meth. der Geographie, f) S. M. der Geschichte, g) S. M. der Naturgeschichte, h) S. M. der Naturlehre, i) S. M. des Gesanges, k) S. M. des Turnens, l) S. M. des Schönschreibens, m) S. M. des Zeichnens, n) S. M. der Handarbeiten, o) S. M. des Kindergartens und der Anstalten für nicht vollsinnige Kinder, p) S. M. verschiedener Gegenstände. D) Periodisches. E) Schulgesetze, Verwaltung, Statistik u. s. w. F) Lehr- und Lesebücher für die Volksschule.

K tej razdelitvi bi jaz le pripomnil, da sodi po mojem mnenju „D) Periodisches“ takoj na prvo mesto, kot prvi oddelek.

Tudi drugi razredi se dajo razdeliti; n. pr. VI. (moderna filologija) za naše razmere tako: 1, slovenski jezik, 2. drugi slovanski jeziki, 3. nemški jezik, 8. razni moderni jeziki.

Pod posamezne razrede se uredi knjige po abecednem redu značnic, na rob se pripiše vsaki tekoča številka.

2. Na drugo vprašanje, kam (v kateri razred) se dene posamezna knjiga, mora najti knjižničar sam odgovor. Ta ni vedno lagek, dasi dobro poznaš — prvi pogoj! — knjigo po vsebini. Kdor nima prav nikake prakse, zakrivi, sodeč po zunanjem vtisu in nekih skoraj naravnih predsodkih napake, ki se mu pozneje zde samemu neverjetne; čisto se je n. pr. postavljala vsaka knjiga (zbornik), ki ima v naslovu izraz „enciklopedija“ v I. razr., celo kaka pedagoška, ki jej je mesto pod III. . . . Kar gomazi pa pogrješkov, ako se neizurjenosti pridruži še površnost, češ, delo je le mehanično, ali pa celo neznanje vsebine knjig ter neznanje jezika in pisave. (Zgledi pod C).

Marsikatera knjiga je res včasih tako preporne vsebine, da z najboljšo voljo ni mogoče, jo spraviti le v eden razred; ako ima enciklopedičen značaj, se seveda postavi pod I., ako pa obseza le 2—3 dele iste (ali sorodne) stroke, se postavi pod vsakega izmed teh delov; s popolnim naslovom pa le enkrat (na najpoglavitnejšem mestu, sicer na prvem kjer se imenuje), drugod le na kratko s pristavkom, kje se dobi poln naslov. N. pr. „Zeitschrift f. Philosophie und Pädagogik“ se postavi pod II. in III., pod II. z vso opremo (založništvo, zvezki itd.), pod III. le navedene naslovne besede z opazko: „glej št. x“.

Posebni odtisi iz časopisov in zbornikov spadajo v ono stroko, ki jo obdelujejo. N. pr. „Popotnik“ kot šolski list bo stal pod III.; poseben odtis kake le znanstvene razprave o slovenskem jeziku in slovstvu (brez ozira na pouk) pa pod VI.; Letopisi Slovenske Matice spadajo pod I.; samo spis: „Steklasa J., Ivan Turjaški . . .“ pa gre pod X.

Splošno je še pripomniti, da spadajo prevodi k onemu slovstvu, iz katerega so prestavljeni, ne k slovstvu prevodovega jezika; n. pr. slovenski prevodi iz italijanščine k italijanščini, nemški prevod Prešerna pa zopet ne k nemškemu, ampak k slovenskemu jeziku, izvirno nemške Prešernove pesmi (v posebni izdaji) seveda k nemščini itd. Nasprotno pa spada n. pr. slovnica nemškega jezika pisana v slov. jeziku, pod razred „nemški jezik“, hrvaški pisan životopis Prešerna pod „slovenski jezik“ itd.

C. Primeri.

Po zgledih se naučimo največ; najizdatneje pa tedaj, kadar iskaje zgleda, naletimo na slabega in še-le po njem pogodimo dobrega. Dober nauk, naravnost priobčen, nima nikoli take moči kakor ilustrovan po slabem zgledu.

Zato sem si tudi tukaj izbral za podstavo pri izbiranju zgledov izmed kakih sto katalogov, ki sem jih imel v rokah, onega, ki je izmed vseh najslabši. Ta je slučajno umesten tudi zato, ker se tiče v precejšnjem obsegu knjig, ki nam pridejo pogosto v roke.

Značnice so tam dosledno napačne v vsakem oziru. 1. S posebnim (ležečim) tiskom so označena le lastna imena (zakaj?), n. pr. Dimitz, Biedermann . . . itd., ne pa Argo (časopis), Centralblatt, Jahrbuch, Verhandlungen, Zeitschrift, Zvon itd., dasi ministrski predpis to, kakor se razume samo ob sebi, zahteva izrecno. Da, tudi nekatera lastna imena so tiskana navadno in sicer, kolikor spoznam, nemški avtorji (Jurčič n. pr. ne) kakor Goethe, Platen, Rosegger, Schiller i. dr. (Ebers pa z ležečimi) — vzrok tega početja je neumljiv!

2. Lastna imena so skoraj vedno le rodbinska; torej čitamo le: Grassauer, Müller, Opitz, Cervantes, Richter itd. vendar včasih iz neznanih razlogov Bock P. (celo s pristavkom „Dr.“!) ali v drugem sporedu Schlossar Dr. A., dvoje krstnih imen in doktor povrhu „Binder J. J. Dr.“ in „Kleinpaul A. R. Dr.“, tudi po domače Dr. H. Scheffler, izjemoma tudi prav: Stoll H. W., Grün A., Keller K. G., Nabert H.; Samec in Toman imata svoj Dr.; pri znanem delu „Römische Straßen und Befestigungen in Krain“ se ne privošči Rutarju niti krstno ime, dočim je počeščen njegov sodelovatelj Premerstein na tri načine: „Dr. A. von“. Nekatera izmed redkih krstnih imen so izjemno popolnoma izpisana: Lyon Otto Dr. (!), Busch Moriz, Paoli Betty . . .

3. Značnice tudi često niso prav izbrane; čitamo n. pr. „Matica Slovenska. Letopis matice slovenske 1872—1899.“ namesto pravilnega: „Letopis Matice slovenske . . . V Ljubljani 1872—1899.“ „Slovenska knjižnica“ nam. „Knjižnica, Slovenska“, „Österr. Blätter für Stenographie“ nam. „Blätter, Österreichische, für Stenographie“, „Hostnik, Verne, Potovanje . . .“ nam. „Verne J. — Hostnik Dav., Potovanje“. Prava zmes je naslov: „Družba sv. Mohora: Zgodbe sv. cerkve. 1863. (A. Lesar)“!! Prav bi bilo: „Lesar A., Zgodovina sv. cerkve. Izdala . . . v Celovcu 1863.“ Kaj naj pravimo k naslednjemu: „Sienkiewicz, Zabavna knjižnica VII. Z ognjem in mečem . . .“ Potemtakem bi morali misliti, da je Sienkiewicz spisal spis „Zabavna knjižnica“! Seveda se mora glasiti: Sienkiewicz H.: Z ognjem in mečem. Preložil M. M. Del I.—IV. Matica Slovenska v Ljubljani 1892—93“ in nemara še pristavek: (= „Zabavna knjižnica Mat. Sl. VII. in VIII. zv.“); ako pa so na razpolago vsi zvezki Zabavne knjižnice, ni treba teh dveh posebej navajati.

Naslovi knjig so često nepopolni in popačeni; prevzeti pa se mora originalen naslov z originalnim pravopisom. Da se tiska v onem katalogu: Jagič (nam. Jagić), Gundulič (nam. Gundulić), Danjičič (nam. Daničić), Hubl (nam. Hübl), Sulek (nam. Šulek), se že prezre, mistifikacija pa je naslov „Danjičič, Rječnik hrvatskega ili srpskega jezika — Wörterbuch der kroatischen und serbischen Sprache. Herausgegeben . . .“ itd. Take knjige svet ne pozna! Ampak glasiti se mora: „Daničić Gj. —

Budmani P.,¹ Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Na svijet daje jugoslavenska akademija . . . U Zagrebu 1880 itd.“ — Kako se maščuje površnost, kaže gorostasen naslov: „Jagić, Fünf (!) Beiträge zur slavischen Syntax, Wien 1899.“ Ta Jagićev spis (doslej prvi in edini izmed napovedanih „Beiträge“) je namreč izšel kot peta razprava 46. zvezka znanih Denkschriften dunajske akademije (phil. hist. Classe), sestavljaljatel onega kataloga pa je v svoji vihravosti naslov: „V. Beiträge zur —“ (to se pravi: **Fünftens**: Beiträge . . .) čital za fünf (!!) Beiträge, ko stoji vendar tu rimska številka s piko! — Mnogo boljši ni naslov Kopitarjeve slovnice: „Kopitar, Grammatik der slovenischen Sprache. Laibach 1808.“ Take knjige ni! Pač pa: „(Kopitar B.)², Grammatik der Slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark“ itd.

Najhujša zmeda pa vlada pri podreditvi posameznih del pod razrede. Navedem le posebno očitvidne napake: Pod I. (Encyklop.) najdemo: Argo, Zeitschrift f. krain. Landeskunde (VIII)³.

Biedermann, Techn. Bildung (XV.), Marn, Jezičnik (VI.), Literaturblatt f. german. und römische (ne! ampak romanische!) Philologie (VI.), Jahrbuch der Naturwissenschaften (XII.), Lübker-Erler, Reallexicon des class. Alterthums (V.)!

Pod VI. (moderna filologija) je sestavljaljatelj spravljal vse, kar je pisano v kakem modernem jeziku, ne glede na vsebino; zmes je tem čudneja, ker ni napravil nikakih pododdelkov. Ostre besede nam prihajajo na jezik, ko vidimo pod moderno filologijo uvrščena taka-le dela: Bender, Gesch. der griechischen Literatur (V.), Brockes, Irdisches Vergnügen in Gott (IV.), Heufler, Kratek popis cesarstva avstrijskega (VIII., ozir. III.), Kos, Doneski k zgodovini Škofje Loke (X.), Rutar, Poknežena grofija Goriška (VIII. X.). Ali pride še vse hujše: „Erjavec, Živalstvo;“ „Tušek, Rastlinstvo in Prirodopis rastlinstva“; „Zajec, Mineralogija“ — če so take knjige moderno filološke (spadajo pod XII.), potem se ne čudimo, da so „filološki“ (!) tudi spisi: „Vošnjak, Umno kletarstvo“ (XVI.), Moise Giov., Das Quecksilberbergwerk Idria (XVI.) in — smejte se! — Rössler, Geschäftsaufsätze und -Briefe (XVII.). Pa dovolj!

Tudi v raznih zunanjih ozirih je preveč nedostatkov, površnosti in nedoslednosti (izpušča se kraj založništva, letnica, število zvezkov, izdaja i. dr.); ker se pa iz vsega tega ne naučimo nič posebnega, zato opustim podrobno navajanje.

* * *

Upam, da bo s temi pravili in podatki komu zdaj ali pozneje ustrezno.

¹ Nadaljevatelj.

² V oklepajih zato, ker na naslovnem listu Kopitar ni imenovan.

³ V oklepaj postavim številko pravega razreda, ki vanj spada dotično delo.

Še enkrat „l“.

Dr. Fr. Ilešič.

Bralec (bral'ec) — bravec (brauc)' je geslo našega pravopisnega boja zadnjih treh let. Pod tem geslom pa se je borilo tudi za izgovor in proti izgovoru zlogokončnega ‚l'-a v ‚bral'.

Sedaj po triletni borbi se lahko konstatira, da ima v praksi oblika ‚bralec' več pristašev nego izgovor ‚bral'; edini ozir po srbsko-hrvaškem knjižnem jeziku mora vsakemu Slovanu med Slovenci vreči ‚bravca' v hipu z jezika. Nasprotna nam teorija pa se s posebno radostjo zaletava baš v ‚bralca' kot novo uvedbo, uvedbo „mičkene“ dobe zadnjih štiridesetih let.

Res je ‚bralec' mlajšega roda nego izgovor ‚bral'. Že v lanskem Popotniku (str. 300.—305.) sem iz zgodovine naše slovnice dokazal, da se izza našega prerojenja v početku 19. veka javili glasovi za izgovor ‚bral'; naj sedaj še tu dodam, da se je že prvi učitelj slovenščine na višjih šolah, Jan z Debevec, ki je med l. 1795.—1797. poučeval našo materinščino na ljubljanski bogoslovnici, v svoji rokopisni slovnici izrekel za ‚l'; v abecedniku, ki ga je izdal l. 1791., je za ‚l' samo v začetku šolskega pouka; očitvidno je izpremenil to omahujoče stališče, ko je pisal slovnico; prim. Vrhovnikov spis v Izvestjih muzejskega društva 1895. Nekoliko si to razliko lahko tolmačimo tudi iz različnega smotra obeh knjig. Abecednik v oni dobi ni imel drugega namena nego prostaka naučiti brati, najsi izgovarja tako ali drugače, slovnica pa mu je imela za svrho razvoj omikanega jezika. Tudi s tega stališča bi lahko pojmlili razliko med Debečevim abecednikom in njegovo slovnico.

Okoli l. 1848. je vsaj v teoriji že zmagal ‚l' malo da ne na vsej črti. Metelko, Muršec, Potočnik, torej prvi slovničarji one dobe so bili l-ovci. Za ‚l' se je zavzel tudi Jan. Navratil, urednik Vedeža. V tretjem tečaju tega svojega „časopisa za šolsko mladost“ (l. 1850.) je objavljial „Kratko slovnico slovenskega jezika“. V predgovoru pravi: „Če se ljudje še oponašajo zavoljo različnega govorjenja (izrekovanja in zavijanja), kako smešno bi bilo šele, ko bi se tako pisalo, kakor se po posameznih vaseh govori“. V slovnici sami pa na strani 119. čitaš: „Vsaka (slovenskih) čerk obderži v dobrem govorjenju povsod in vselej svoj glas; toraj se mora brati, kakor se piše: sim bral, brala, rekel, rekla, vidil, vidila, n e p a: sim brau, brava, reku, rekva, vidu, vidva itd.

Opomin g. učiteljem. Ker ima v dobrem, nepopačenem govoru slovenščine vsaka čerka povsod in vselej svoj, to je le en glas; naj bi gospodje učitelji slovenskih šol vadili učence, besede ravno tako izgovarjati, kakor so pisane; tedaj tudi: sim spal, rekel, vidil, mojega, tvojega, nje-

govega itd.; ne: sim spau, reku, vidu, mojga, tojga, njegouga itd. — Komur se to čudno vidi, zato ker pri njem doma tako ne govore, naj pomisli, da se nemškim otrokom, ki so doma slišali govoriti: „Da Bua is gonga“, v šoli pa: „Der Bube ist gegangen“ to tudi čudno zdi. Ali tako mora biti, ker je lepše in bolj prav. Taka je tudi s slovenščino. Ne moja, ne tvoja, prava naj velja.“

Navratil se je, spisujoč to slovnico osobito za mladino ljudskih šol, ravnal po Murščevi slovnici, kakor sam pravi na strani 118., ker je ta-le v organizacijskem načrtu za srednje šole bila priporočena.

Ko se je v 16. stoletju osnovalo slovensko slovstvo, se je še po narečjih slišal skoro čist zlogokončni I. Izza našega preporoda v Vodnikovih časih se je vedno bolj za knjižni jezik poudarjal izgovor „I“. Ta je bil znak izobražene govorice do najnovejše dobe.

Zgovina slovnice ne nasprotuje „I“-u, doba nove šole in književnosti je zanj.

„Braučevi“ struji je narečje prvo merilo knjižnega jezika. Rada se pri tem zgleduje v literarnem jeziku srbskohrvaškem, ki ga je posnel Vuk po živem, štokavskem narečju. Toda zelo se moti, kdor misli, da je današnji srbskohrvaški knjižni jezik še Vukov jezik; to ni več prvič po besedju in žalosten znak srbskohrvaške kulture bi bil to, ko bi se rečnik današnjega dne ne razločeval nič od Vukovega; po vsej pravici se je očitalo novemu Broz-Ivekovičemu rečniku, da je sicer poleg Vuka sprejel še Daničiča, Petrovića Njeguša, Miličevića, vse druge pisatelje pa prezrl. (Archiv f. slav. Ph. XXIII, 522.) S težavo zapuščamo seljaško kočo! Želimo si gojišč kulture, pa se bojimo njenega sadu!

Moti se pač tudi, kdor misli, da je današnji srbskohrvaški literarni jezik (jezik izobraženih krogov) še Vukov jezik po naglasu. Pred kratkem je objavil mlad srbski učenjak dr. Ivan Šajković svojo disertacijo, ki jo je zagovarjal na vratislavski univerzi, naslovljeno „Die Betonung in der Umgangssprache der Gebildeten im Königreich Serbien“, iz katere povzemam nastopno: izobraženi krogi naglašajo dandanes drugače nego je naglas ustanovljen pri Vuku in Daničiču; to naglaševanje izobraženih krogov se po šoli širi v vedno širše kroge na škodo Vukove, provincialne in dialektične akcentuacije. V obče se jezik, ko postane občilo izobraženih krogov, močno izpremeni, pravi pisatelj, tako da je po primeroma kratki dobi razdalja med govorico ljudstva in inteligence že prav občutna in bi se vsakdo, ki bi se usodil v izobraženi družbi govoriti z naglasom kmetiškim, zdel posebnež. Pri tem se pisatelj spominja neke učene seje v Belgradu, kjer je poročevalec pored temeljitosti svojega referata po svoji kmetiški akcentuaciji

z budil občen smeh. Pravilno naglaševanje naj se drži današnjega istinitnega naglaševanja v izobraženih krogih, ne pa mrtvih starin.¹

Kdo bi se pri vsem tem ne spominjal naših prilik? Ko slišim pri zborovanjih, na shodih govornike govoriti ‚brauc‘, zdi se mi, da sem pri slovenski predstavi Schillerjeve „Device Orleanske“, kjer kralj divno poetično mili svojo zlato „**Nežo**“ v škrlatu.²

¹ G. pisatelj je v tej disertaciji preiskal le značaj naglasa izobraženih krogov v drugem delu svoje razprave misli natančneje določiti njega razlike od Vuk-Daničičevega naglasa. Prof. Rešetar je Šajkovičevo razpravo neugodno ocenil v „Kolu“, a Šajkovič je napisal poseben „Odgovor na oceno g. dr. M. Rešetara“.

² Občinstvo se je čudilo pri predstavi dne 18. januarja, da intendantca ljublj. gledališča Schillerjevi „Agnes“ ni dala drugega imena. Slovenska Neža vendar ni za višino klasične drame.

Šolstvo v tujini.

Zbira Ivan Ivanovič.

I.

Transvalsko šolstvo.¹

Ves civilizirani svet se prav gorko zanima za hrabri burski narod, ki bje boj na življenje in smrt za svojo svobodo z nasilnim angležkim bogatašem. Burski narod, za katerega se je pred nekoliko leti malokdo zanimal, k večjemu kak angleški milijonar, stopil je pred tremi leti v ospredje svetovnega pozorišča in danes je ta narod, čegar hrabrost se nam dozdeva skoro bajeslovna, glavna tēma vaške kakor tudi svetovne politike.

Burski narod se je pričel samostojno razvijati šele od l. 1884., odkar je morala nenasitna Anglija priznati neodvisnost Transvalске republike. — Buri so so naselili pred 60 leti v svoje sedanje bivališče in tu so živeli prvotno nekako patrijarhalično življenje. Glavno njih delo je bilo poljedelstvo in živinoreja; a neprestani boji z naravnimi silami, divjimi sosedi in krvoločnimi zvermi so vplivali jako blagodejno na ves družabni razvoj in sploh na vse družabno življenje; kajti Buri so postali vsled tega nenavadno odločni, bistroumni in prešinjeni prave ljubezni do svoje domovine in prostosti. In te lepe lastnosti delajo Bure nepremagljive, An-

¹ Podatke smo prejeli posredovanjem „Int. Corr.-Gesellschaft“ na Dunaju.

gležem pa ravno toliko preglavic in kakor znamenja kažejo, se skoro gotovo uresničijo osodepolne besede železnega kancelarja Bismarcka, ki je prerokoval že l. 1884., da postane ravno Afrika ono torišče, kjer bode mogočna Anglija izkervavela.

Burski narod se je početkoma pač le malo zanimal za redni šolski pouk; vse, kar so se burski otroci učili, bilo je, da jih je njih oče poučeval doma v branju sv. pisma in da so znali nekaj molitvic in psalmov na pamet.

Velikanski preobrat je pa povzročila najdba neizmernih zlatih zakladov v Transvalu. Ti zlati rudokopi so imeli silno privlačnost na tujce, posebno pa na Angleže. Trumoma so prihajali ti tujci ali kakor so jih domačini imenovali „Uitlanders“ v Transval in njih oholost je vzbudila patrijarhalične Bure iz njih letargičnega spanja. Pričeli so nekako misliti na samoobrambo in skrajni čas je bil, kajti po statistiki so se delili prebivalci Transvala tako-le: Domačinov t. j. v Transvalu rojenih Burov je bilo 150.300 (mož, žena in otrok) — a tujcev, večinoma Angležev, pa 75.700.

Kot prvi korak k samoobrambi je bilo ustanavljanje rednega šolskega pouka, ki datira iz l. 1892.

Sveda, ta pouk je bil početkoma pač pomanjkljiv, ker se je nahajal še v povojih, pomanjkljivost je bila opaziti na „vseh krajih in koncih“, vendar se mora priznati, da so Buri pričeli ustanavljati svoje šole na podlagi modernih zahtev in da bi se te šole povspele na vrhunec popolnosti, da ni preprečilo kruto klanje in ropanje ter požiganje tega razvitka. Vkljub tej tako kratki dobi — komaj šest let — je dospela Transvalska vlada s svojimi šolami do te častne stopinje, da je prejela na svetovni razstavi v Parizu dvojne „velikih priznanj“ za razstavljene naučne predmete. Šolstvo je pa vsled nesrečne vojne zopet čisto razpadlo in minula bodo zopet deset in desetletja, predno nastopijo v Transvalu normalne razmere.

Šolstvo v Transvalu delilo se je do l. 1898. tako-le:

1. Ljudsko šolstvo in sicer: a) nižje, b) višje.

a) Nižje kakor tudi višje ljudske šole se dele v tri razrede (Standard). Nižje ljudske šole oziroma nižji trije razredi odgovarjajo našim štirirazrednicam in sicer se poučuje v njih: zgodbe sv. pisma, branje, pisanje, računstvo, holandsčina, zemljepisje južne Afrike, domoznanstvo, petje s posebnim ozirom na nabožne pesmi, v tretjem razredu — posebno po večjih krajih — tudi angleščina.

b) V višjih, t. j. v 4., 5. in 6. razredu se uči: zgodbe sv. pisma, branje, pisanje, računstvo, holandsčina, spisje, občno zemljepisje in zgodovino, petje in angleščino.

Te šole vzdržujejo večinoma občine, ostale pa zasebniki z državno podporo ali brez nje.

V enem razredu ne sme biti več kakor 30 otrok. Učiteljev pa še bolj primanjkuje kakor na Kranjskem. Učitelji so skoro sami domačini (Afrikanderji) rojeni v Kaplandiji — nad 70 % — ostali so pa ali Transvalci ali pa Nizozemci. Izmed učiteljstva uživajo le Transvalci oziroma Nizozemci postavno pravico poučevanja, ker so državno izprašani; Afrikanderji pa so le provizorično nastavljeni, ker nimajo postavno priznanih v Transvalu pridobljenih izpitov. L. 1894. n. pr. je bilo v Transvalu 442 učiteljev in učiteljic, a izmed teh jih je bilo le 173, ki so imeli postavno zahtevane skušnje.

Vlada je po možnosti skrbela za dobro učiteljstvo ter je že l. 1895. ustanovila do 40 štipendij za pripravnike (domačine), toda do l. 1898. je bilo pomanjkanje sposobnih učiteljskih moči vprav veliko, kajti l. 1894. je bilo v Transvalu 419 šol, l. 1898. pa nekaj nad 500. In pomanjkanje učiteljstva je tudi vzrok, da mora biti mnogo otrok brez pravega pouka, (še l. 1897. so našteali 5000—7000 otrok, ki niso pohajali nikake šole.

Šolsko nadzorstvo je bilo deljeno tako-le: Načelnik — nekak naučen minister — je bil superintendent, kateremu je bilo pridejanih pet nadzornikov za nižje in višje ljudske šole, in cela dežela je vsled tega bila razdeljena tudi v pet šolskih okolišev.

Nadzornik je moral vsako šolo vsaj dvakrat nadzorovati. Poročati je moral nadzornik v svojih poročilih o učnih uspehih sploh, o šolskih potrebščinah, šolskih poslopih itd. Navzoč je moral biti tudi pri takoimenovanih preskušnjah, kajti postava je strogo določevala, da sme le oni učenec v višji razred, ki ima najmanj $\frac{2}{3}$ povoljnih redov. In te preskušnje so bile tudi jako važne za dotičnega učitelja, ker dotični učitelj, katerega učenci so posebno dobro odgovarjali, je dobil posebno nagrado za trud, namreč 10—25 pfund šterlingov, torej malo boljše plačilo kakor naši „pohvalni dekreti“.

2. Državne šole in sicer v Pretoriji so bile:

- a) „Vzorna šola“ za dečke,
- b) „Vzorna šola“ za deklice,
- c) Višja dekliška šola.
- d) Gimnazij.

Šoli pod a) in b) sta ob enem tudi pripravnici za učitelje in učiteljice in v teh dveh šolah kakor tudi v višji dekliški šoli se predavajo sledeči predmeti: zgodbe sv. pisma, računstvo, algebra, fizika, botanika, zoologija, holandsščina, angleščina, nemščina, zgodovina, geografija, risanje in petje. Država je ustanovila tudi več štipendij, posebno za gimnazij. V Pretoriji imajo tudi nekak internat za učence pod imenom „Staats-Daheim“.

Jako zanimivo je tudi razmerje števil šol in učencev od l. 1888. do 1898. in sicer (vzemimo le l. 1888.—1893.—1898.):

L. 1888. je bilo 179 šol s	4016 šolarji
„ 1893. „ „	412 „ „ 5909 „
„ 1898. „ „	509 „ „ 14700 „

Stroški bili so pa za šolstvo taki v teh letih:

Leta 1888. je znašal proračun naučnega ministrstva	106.200 K v zlatu
„ 1893. „ „ „ „	1,146.600 „ „ „
„ 1898. „ „ „ „	4,600.000 „ „ „

ali pa za enega šolarja l. 1888. — 3 lib. šterl., l. 1893. — 4 lib. šterl., l. 1898. pa celih 6—8 lib. šterl., torej prav čedna vsota.

Plače učiteljstva. Privatni učitelji dobivali so mesečno 170 do 200 mark ali po naše 200—240 kronc, prosto stanovanje in hrano; ljudski učitelj pa 400—480 kronc mesečno, ali pa letno malenkost 4800 do 5760 kron in prosto stanovanje.

Država je pospeševala tudi na druge načine ljudsko izobrazbo, posebno z ustanavljanjem javnih knjižnic, muzejev in z zalaganjem cenениh ljudskih knjig. Ravnotako je razpisavala vsako leto visoke premije za najboljše spise, posebno iz šolstva.

Pa naj še kdo trdi, da je Transval nekulturna dežela. Da bi le vse evropske države bile na tej stopinji civilizacije, takoj bi prenehali učitelji nadlegovati razne naučne ministre z vednimi moledvanji.

II.

Šolstvo v Novi Selandiji.

Nova Selandija poznana je svetu kakor domovina ljudožrcev. Ako pa pogledamo to angleško kolonijo natančneje, dobimo sliko, ki nam kaže to deželo v jako ugodni luči, kajti civilizacija na tem otoku prekaša marsikatero „kulturno evropsko državo“.

Nova Selandija je skoro iste velikosti kakor kraljevina Anglija. Podnebje je prav tropično, kajti tu rasto na prostem kamelije, magnolije, palme, pomaranče i limone, torej prav obljubljeni dežela.

Novo Selandijo je evropski kulturi odkril Holanec Tasman l. 1642.; a l. 1769. jo je obiskal znani pomorščak Cook — katerega so pa iznenadeni otočani ocvrli.

Prvi misijonarji in sicer protestantovski so prišli na ta otok l. 1814. Pozneje so dospeli tu sem tudi katoliški misijonarji in dandanes je večina domačinov krščanske vere. Belih naseljenikov je prav lepo število na Novi Selandiji.

Od l. 1849., odkar je Anglija stalno posedla ta otok, se pričinja nekako sistematično civiliziranje Nove Selandije, katera šteje v sedanji dobi okrog 750.000 stanovalcev.

Bistrogledna angleška vlada je takoj spoznala, da se s silo ne bo dalo pridobiti najvinih, a svojih običajev se zvesto držecih domačinov, za evropsko kulturo, zato je pričela polagoma uvajati razne politiške, po evropski kulturi dišeče preosnove, v prvi vrsti seveda dobre ljudske šole. Do l. 1879. so bile ljudske šole nekaka zasebna uprava, toda od tega leta prišle so vse šole pod državno oblast.

Šolstvo v Novi Selandiji je — napredno. Obisk je obvezen, brezplačen, a verouk se ne poučuje. V vsakem kraju, kjer je le 10 do 12 za šolo godnih otrok, napravi državna oblast takoj šolo. Vsako večje mesto ima svoj gimnazij za dečke in — deklice, pouk je brezplačen, toda le za take učence in učenke, ki so z odliko dovršili ljudsko šolo; drugi plačujejo ukovino. Zanimivo je to, da se deklice pridneje uče kakor dečki in da je prvih več med odličnjaki kakor slednjih. Te gimnazije so ustrojene po tistem načinu kakor sploh angleške gimnazije.

Mesto Nelson ima dve gimnaziji za dečke in deklice, v katere hodi 160 šolarjev in šolaric, tedaj v vsako 80. — Vsako leto o Božiču priredi učiteljstvo teh gimnazij nekako javno preskušnjo in obdarovanje najmarljivejših šolarjev. Teh javnih preskušenj se udeležujejo starši šolarjev kaj radi. Učitelji in učiteljice izprašujejo učence in učenke, rektor dotične šole pa ima kako zanimivo predavanje. — Plače gimnazijskih učnih moči so jako dobre in rektor n. pr. dobiva letno 6—7000 mark.

In tako podprto šolstvo nosi obilno sadov. Do l. 1849. je bila najvišja dekliška šola zavod, katerega je vodila neka neizprašana pseudo-učiteljica. Dovedel jo je do te stopinje možev bankerot. Seveda, dokler pa tega zavoda ni bilo, morale so se deklice izobraževati doma pri — materah, in vsled tega večina naseljenk ni znalo ne pisati ne brati.

Nova Selandija se mora ponašati tudi z vseučiliščem, ki je slično ustanovljeno kakor univerze v Angliji. To vseučilišče je dostopno ženskemu in moškemu spolu. Šolnina znaša le po eden talenat.

Vsako leto dovrši mnogo ženskih in moških to vseučilišče.

Zanimivo pri tem vseučilišču je dejstvo, da se število ženskih dijakov vsako leto večja, kar pa ne plaši nikogar, češ, to je nepotrebna konkurenca napram moškim in ženska vživa zbog tega večje spoštovanje kakor pa v marsikateri „evropski deželi“. Civilizacija na Novi Selandiji se je ravno vsled tako izbornega šolstva povzdignila v kratki dobi svojega obstanka do prav visoke stopinje.

Po „Napredak“-u.

Pedagoški utrinki.

Iv. Šega.

XLVI.

Jako zanimivo, a tudi značilno je bilo letošnje posvetovanje v budgetnem odseku pri točki „ljudsko šolstvo“. Zanimivo v tem zmislu, ker so se pojavile ravno pri tej točki razne „vesele prikazne“, katere bode treba pribiti „ad perpetua memoria“ za vse slučaje, a značilno v tem zmislu, ker smo sedaj na jasnem „dass die herrschenden, politischen Parteien und kirchlichen Strömungen in dem Volksschullehrer vielfach den unbequemen Emporkömmling sehen, der sich nicht mehr wohlfühlen will in den Schranken des patriarchalischen Verhältnisses, in welchem er zumeist bisher zu ihnen stand, und betrachten darum die Veranstaltungen zu einer weiteren geistigen Freimachung seiner Persönlichkeit, die eine Erhöhung seiner Bildung zur Folge haben würde, mit mißtrauischem Blick; mancher ältere Beamte in den höheren und höchsten Stellen der Schulverwaltung hat sich so fest in die Anschauung eingelebt, die ihm das Bild des Volksschullehrers aus längst vergangener Zeit bot, dass er nur schwer davon loskommen kann und in der tiefgreifenden Neuerung eine Gefährdung dessen befürchtet, was er als das allein Richtige und Heilsame anzusehen gewöhnt ist.“

Prijateljja ljudske naobrazbe, poslanca dr. pl. Fuchs in Kühschelm sta stopila na dan z zahtevo, ki je tudi po slovenskem ozemlju znana, s sedemletnim šol. obiskom. Moža sta pa javno priznala, da želita obdržati „ljudstvo“ na oni stopinji kulture — kjer se še ne zaveda, da je človek, temveč le poslušno „glasovalno orodje.“

Dr. Menger in d' Elvert sta opomnila ministra na disciplinarni zakon učiteljstva in poslanec Povše je govoril o ljudski šoli v Trstu in na Koroškem ter prosil, da se preosnove učiteljišča v tem zmislu, da bodo predavali na učiteljišču izprašani „kmetovalci“.

V odseku se je izreklo nekaj poslancev tudi za preosnovo učiteljišč, za nastavljanje stalnih okraj. šol. nadzornikov in za državno denarno prispevanje posameznim deželam k financijelnim potrebam za ljudsko šolstvo.

Diplomat dr. R. pl. Hartel — avstrijski naučni minister — odgovarjal je vsem govornikom prav diplomatično, dobrovedoč, da ima večino že itak v žepu in da se mu ni treba „preveč bati“ ponižnih ljudskih zastopnikov. Minister se je držal premodrih besed, kajti „der Lehrermangel zwingt zur Vorsicht und legt Beschränkungen auf, damit nicht etwa eine Änderung der Organisation oder die Erhöhung der Anforderungen den Zugang zum Lehrerberuf erschweren; eine allzu grosse Belastung des Staatssäckels darf durch eine Neuordnung auch nicht herbeigeführt werden.“ In v tem okvirju se je sukal ves ministrov odgovor.

Minister je naglašal, da se vsled obstoječega šolskega zakona ne more sprejeti želja „katoliške stranke“ sedemletnega šolsko-obveznega obiska. Isti zakon tudi jemlje državnemu zboru pravico, da bi preosnoval o „praksi se prav dobro obnašajoč“ disciplinarni zakon, ker to je delokrog posameznih deželnih zborov in državni zbor ne sme nikakor segati v delokrog deželnih zborov. Minister upa, da dobe posamezni deželni zbori v kratkem nekako inicijativo od vlade, na podlagi katere bodo lahko pre naredili disciplinarni zakon (?!).

Slov. ljudsko šolstvo v Trstu je treba še natančno „preštudirati“, čeravno je oni rekurz pol. društva „Edinost“ vložen na ministrstvo že — l. 1899.

Slabo finančno stanje pa protivi stalnemu nastavljanju okraj. šol. nadzornikov, ker ta preosnova bi veljala najmanj 600.000 kron. Finančno stanje tudi ne dovoljuje, da bi država prispevala k stroškom za ljudsko šolstvo posameznim deželam, in nikakor se ne more uslišati prošnji avstrijskega učiteljstva, da naj se jih vsaj tako plača, kakor c. kr. uradnike treh najnižjih razredov, ker to bi znašalo — aproksimativno računano — bagatelno vsotico 40 milijonov kron. — (Finančno stanje bilo je pa prav ugodno ob času, ko smo poslali Avstrijci vojno eskadro nad dolgolase Kitajce. Pis.)

Obstoječi šolski zakon tudi prepoveduje, da bi se zamoglo učiteljsiše preosnovati, oziroma pouk razširiti na pet let, ker šolskih zakonov ne kaže kar tako hitro menjavati; učiteljsiše bi se dalo pač v toliko spremeniti, da se uvedejo pri vseh pripravnicah pripravljalni tečaji in ti tečaji bi tudi kolikor toliko zamašili ono vrzelj: pomanjkanje učiteljstva — Pred nekaterimi leti pa je bilo naučno ministrstvo voljno, preosnovati avstrijska učiteljsiša ter je v ta namen poklicalo iz Tirolskega profesorja Hirna v naučno ministrstvo, kar je takrat precej ropota povzročilo. Sedaj pa dela na tej preosnovi (?) profesor Willmann.

Postavka o „ljudskem šolstvu“ je bila nespremenjena sprejeta.

XLVII.

Češko učiteljstvo kaj vrlo spopolnuje učiteljske zahteve kakor tudi zahteve modernega ljudskega šolstva. Zadnja zahteva, ki jo stavijo združeni češki učitelji na naučno upravo, je odprava takoimenovanih sprejemnih izpitov za srednje šole. Ta zahteva temelji bistveno v sledečem.

V srednje šole sprejemajo naj se oni učenci, ki so dovršili ljudsko šolo z dobrim uspehom, brez sprejemnih izpitov in sicer iz sledečih ozirov:

1. S sprejemnimi izpiti se da nekako nezaupnico dotičnemu ljudsko-šolskemu učitelju, kateri je izdal spričevalo (in sicer povoljno) učencu, ki je dovršil ljudsko šolo, torej zadostil postavnim zahtevam ljudske šole.

2. Izpraševatelj-profesor nikakor ne more presoditi v tako kratkem času, v katerem se dela sprejemni izpit, zmožnosti dotičnega učenca, in prigodi se mnogokrat, da učenec, ki je vsestransko nadarjen in dobro podkovan, vsled strahu ali sramežljivosti, odgovarja tako raztreseno in površno, da ga takoj pošljejo domov, a drug učenec, ki ne odgovarja

v istini niti najpriprostejšim zahtevam, ima pa pogum in srečo, in dovrši z najboljšim uspehom izpit; a vkljub temu izpitu ga pošljejo čez nekaj tednov domov, češ, da ni sposoben.

Vložena peticija zahteva pa te-le točke:

„V srednje šole naj se sprejemajo oni učenci, ki so dovršili z dobrim uspehom ljudsko šolo brez sprejemnih izpitov.“ Po preteku takozvanih „preskuševalnih tednov“, ki naj pa trajajo 6 tednov, določi profesorski zbor one učence, ki so sposobni nadaljevati zapričete študije; a nesposobnim se naj pa zabrani nadaljni obisk dotične srednje šole.“

To zahtevo prav toplo zagovarjajo razni napredni profesorji, kažejo na ono določbo, na podlagi katere ne more biti oproščen nobeden srednješolski dijak šolnine, ki ne dobi prvih 6 tednov iz vseh predmetov red „dobro“.

XLVIII.

Vse večje avstrijske učiteljske zveze so že opetovano vložile dobro podprte prošnje na pristojna mesta, da se naj dovoli učiteljem vstop k univerzitetnim študijam, a naša konservativna avstrijska vlada se temu upira, ker se boji, da bodo potem šole (ljudske namreč), kmalu brez učiteljev. V Avstriji vlada pač še ono zastarelo naziranje o učitelju, da je pravi učitelj le oni učitelj, ki je podoben onemu znanemu nestvoru, ki ga ljudstvo imenuje „polmiš-polptič“. Mraz pretresa zastarelim birokratom in sličnim nazadnjakom kosti in mozeg že sama misel, češ, kaj bo, ko bi enkrat pričelo pohajati učiteljstvo vseučiliščna predavanja — potem šola še bolj zagazi v ono „brezverstvo“, v katerem že sedaj tiči — (po mnenju „boljših ljudi“) — do vratu, kajti tako učiteljstvo bi se pričelo intenzivneje pečati „z Lamprechtom, Ranke-jem, Droysenom, Häuserom in Janssenom;“ a marsikak učitelj bi se potem mogoče še sprjaznil recimo z Nietzsche-jem, Kantom ali pa celo s „framasonom“ Masafikom.

Bolj srečno v tem oziru je učiteljstvo v Nemčiji. I tam se že precej časa deluje na uresničenje te ideje in sicer s precejšnjim uspehom. Upati je, da v najbližnji bodočnosti prebije nemško učiteljstvo oni zid, kateri dela zapreke temu koraku v ostalih nemških univerzah, ker univerzi v Jeni in v Lipskem imata že stolico za nadaljevanje študij ljudskošolskega učiteljstva.

Zanimivi so glasovi priznanih učenjakov o nadaljni izobrazbi ljudskošolskega učiteljstva. Univerzitetni profesor dr. Knocke v Götting-u je napravil kar cel načrt, katerega se naj učiteljstvo posluži, da doseže to svojo zahtevo. On predlaga, da naj učiteljstvo zloži nekaj sklad, iz katerega bi se nagradili dotični profesorji, ki bi, recimo, hoteli predavati na kaki univerzi pedagogiko. Stroški n. pr. bi znašali za tako profesuro, recimo, za Prusijo 0'15 marke, torej po naše 16 vin. na enega učitelja.

Znani pedagog dr. Natorp, profesor filozofije v Mariboru (Nemško) se pa protivi temu predlogu, kajti „es ist nicht Sache der Lehrerschaft eine Verpflichtung, die die staatliche Unterrichtsverwaltung als die ihre erkennen sollte, auf die eigenen Schultern zu nehmen. Handelt es sich,

wie mit Recht betont wird, um ein Interesse der Gesamtheit und nicht bloß der Lehrerschaft oder gewisser Kreise derselben, so trägt die volle Verantwortung für das, was zur Befriedigung dieses Interesses geschieht, der Staat.“ — Ravnotako se protivi dr. Knoche-veemu predlogu seminarni ravnatelj dr. Andreae.

Najvztrajnejši zagovornik višje učiteljske izobrazbe je pa vseučiliščni profesor v Jeni dr. Rein. On piše o tem vprašanju sledeče:

„Die Errichtung einer pädagogischen Professur an der Universität soll sowohl im Interesse der Fortbildung strebsamer und tüchtiger Volksschullehrer erfolgen, als auch im Interesse der Pädagogik als Wissenschaft. Beides hindert einander nicht, sondern gehört vielmehr zusammen. Die Pflege der Pädagogik kann ohne Zweifel am besten an den Centralstellen unserer Bildung gedeihen, wo sie theilnimmt an der Freiheit der Wissenschaft und enge Fühlung behalten kann mit den Arbeiten auf dem Gebiete der philosophischen Ethik, der empirischen Psychologie, der Physiologie und Hygiene. Dort kann die freiwillige Fortbildung am besten gefördert werden.“

Protivniki temeljiteji ali recimo višji izobrazbi učiteljstva navajajo kot edini vzrok to, da bi se morale univerze precej preosnovati oziroma razširiti, ker bi prihajali potem na taiste ljudje, ki ne znajo latinščine in grščine, brez katerih jezikov ni moči uspešno nadaljevati vseučilišnih študij. Tem protivnikom je gori imenovani profesor dr. Rein naslednje zapisal:

1. Mnogi trde, da je treba znati na vseučilišču latinski in grški jezik; po mojem mnenju je to le fraza. Trditi bi se pač moglo le to, da je treba znati za nekatere predmete latinski, a za druge zopet ne. Prvim bi prišteval filologijo, teologijo in pravoslovje, a slednjim pa filozofijo, zgodovino, prirodoznanstvo in matematiko. In te slednje predmete bi lahko poslušali ljudski učitelji.

2. Za poslednje predmete, posebno pa za pedagogiko in najnovejšo pedagoško književnost bi treba bilo znati mesto latinskega jezika francoskega in angleškega. In ravno z ozirom na to zahtevo naj se preosnujejo pripravnice v tem smislu, da se bode en jezik učil obligatno a drugi neobligatno.

V Nemčiji že upoštevajo to zahtevo in upati je, da nemški učitelji v kratkem dosežejo to, česar znabiti Avstrijci še desetindesetletja ne dočakamo.

Preosnovan zakon za pripravnice in seminare v Nemčiji izdan z dnem 1. jul. 1901 je čisto v tem smislu osnovan, kajti tu se zahteva francoščino ali pa angleščino in sicer v pripravnici 3 ure na teden v vsakem letniku, a v seminaru pa po 2 uri na teden tudi v vsakem letniku.

V Avstriji se moramo za sedaj še zadovoljiti z takimi vseučilišči, kakršno je bilo l. 1901 v Wolfsbergu. In po izreku naučnega ministra se bode skušalo izobrazbo učiteljstva ne razširiti, temveč še bolj skrciti; in to se bode doseglo s takoimenovanimi „pripravljalnimi tečajji“. V te tečaje se bodo slednjic morali sprejemati — kakor se kaže — učenci, ki so dovršili ljudsko šolo.

Književno poročilo.

(Novosti.)

Jakob Dimnik: Avstrijski junaki. 17 podob. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. V Ljubljani 1902. — Cena 1 K 50 h mehko vezani, elegantno vezani knjigi pa 1 K 80 h. — Res lepa knjiga, katere bodo veseli učenci in učitelji. Na 117 straneh obsega 20 biografij, sestavljenih po raznih virih, in vrhutega še več bojnih junaških pesmi, največ narodnih. Opisani so grof Nikolaj Salm, Iv. pl. Kocijanar, Žiga Herberstein, Herbart Auersperg (Turjaški), Andr. Turjaški, Nik. Zrinjski, R. grof Starhemberg, Iv. Sobieski, Karl Lotarinski, grof Montecuccoli, princ Fg. Savojski, Lavdon, baron Jurij Vega, Andr. Hofer, nadv. Karel, grof Radecki, nadvojv. Albrecht, Tegetthoff, bar. Kuhn in bar. Čehovin. — Ker smo prepričani, da bodo knjigo tako učitelji, kakor odrasli učenci s pridom rabili, jo priporočamo kar najtopleje. Zlasti naj ne manjka v nobeni šolski knjižnici.

Pri istih založnikih je izšla knjižica **Dr. Franz Prešeren Deutsche Gedichte.** V elegantno opremljeni knjižici, ki jo je uredil prof. Luka Pintar, je zbranih na 46 straneh male 8° 37 nemških Prešernovih pesni, od katerih jih je nekaj objavljenih že v Vidičevi nemški izdaji Prešernovih poezij. — Cena 1 K mehko vezanemu izvodu.

Obrednik za organiste. Sestavil Matej Strake, koralist stolne cerkve v Mariboru. Lastna založba. V Mariboru 1901. Tiskala tiskarna sv. Cirila. Cena v platno vezani knjigi z rdečo obrezo je 1 K 60 h s poštnino vred. Naroča se na njo pri založniku proti predplači. — Knjiga ta je okusno opremljena in bo tovarišem orglarjem dobro došla.

Roza Jelodvorska. Ta lepa povest Kristofa Schmidta leži pred nami v novi krasni izdaji, ki dela čast tako založniku L. Schwennerju kakor tudi „Narodni tiskarni“ v Ljubljani. Knjiga, katero krasi 6 prelepih podob v barvotisku, stane 2 K po pošti 2 K 20 h. Posebnega priporočila ji ni treba, ker se že sama dovolj priporoča.

* * *

V zalogi J. Giontini-ja v Ljubljani so izšle in se dobe te-le knjige za mladino:

dr. K. Mai — J. Pretnar, Eri, cena 40 h.

Leban J., Mirko Poštenjakovič, povest za dečke od 12.—15. leta, cena 40 h.

Dominicus: Narodne pripovedke, I. zvezek, cena 48 h.

J. F. Cooper: **Natanael Bumpo:**

II. Poslednji Mohikanec. Povest, predelana za mladino, cena 48 h.

III. Stezosledec. Povest, predelana za mladino, cena 48 h.

IV. Naseljenci. Povest, predelana za mladino, cena 48 h.

V. Na preriji. Povest, predelana za mladino, cena 48 h, — po pošti za vsak posamezni zvezek 5 h več.

Kratkočasno berilo za odrašeno mladino in učence višnje stopnje; zlasti prve 3 knjižice lahko prav toplo priporočamo.

Razgled.

Listek.

Slovenska šolska Matica. Odbor tega društva je imel 28. dec. 1901 sejo, v kateri se je vse potrebno ukrenilo, da izidejo letošnje knjige do konca januarja 1902. Društvo ima dozdaj 3575 K dohodkov, med temi 439 K ustanovnine. Stroškov je 529 K, torej je na razpolago 2607 K in obresti. Določijo se nagrade pisateljem, uredniku in tajniku. — Ker se bodo knjige razpošiljale le poverjenikom, naj isti pobere poštnino od posameznih članov. — Letošnjim knjigam se določi nastopna prodajalna cena: Letopis 1-60 K, Slovenski jezik 2— K, Zgodovina 2— K. — Vzame se hvaležno na znanje, da je deželni odbor kranjski na odborovo prošnjo pripravljen deliti nagrade pisateljem slovenskih učnih knjig, ki jih bode izdajalo društvo. V prvi vrsti se bodo izdale metodiške knjige za učiteljišča, priredi pa se tudi nova izdaja Woldřih-Erjavčeve „Somatologije“, ki je v zalogi „Slov. Maticae“ že pošla, in ki je to društvo ne namerava več založiti. Specijalne metodike pa izide najprej „Slovenski pouk“, za katerega bode poseben odbor določil načrt. — Prihodnje leto izda Matica: Letopis, nadaljevanje Zgodovine in učne slike k Čitankam. Načrt za te učne slike izdela g. ravnatelj Schreiner. — Matica bode začela zbirati tvarino za izdanje etimološkega, sinonimiškega in frazeološkega slovarja na podlagi Čitank in Pleteršnikovega slovarja. — Končno se določi oblika diplomam za ustanovnike.

O klerikalizmu čitamo v „Žen. Obz.“ to-le: „Klerikalizem je ostanek po starem veku, suha mumija brez krvi in življenja, prazno poslopje, iz katerega je ubežalo vse, kar diha, a katero se vzdržuje samo po svoji teži. Najnevarnejša sila klerikalizma je njega tiho, neopaženo delovanje, po katerem zasega v rodbino, šolo, znanje in umetnost, v zasebno življenje in vest posameznikov. Klerikalec je poseben sovražnik, veruje namreč le izjemoma to, kar propoveduje in je navadni farizej, kojega moramo zničevati. Klerikalizem se rani najbolj z razumom, mislijo, vedo, našo znanstveno narobrazbo in modernim svetovnim naziranjem.“ — Tako sodba ženskega lista. „Ni pedagoški!“ bodo dejali. — Dovolj pedagogike v tem, da vzgajamo otroke za pošteno naziranje.

Zdravnikov je letos v vsej Avstriji 10.895 proti 10.576 lanskega leta. Število se je torej znatno povečalo. Na Dunaju pa se je število zdravnikov zmanjšalo. Letos zdravi namreč v naši stolici 2.470 Eskulapovih gojencev proti 2.493 lanskega leta.

Analfabetov je po statistiki prof. dr. Sella v Bonu med vojaki sledeče število: v Italiji 47% (skoro polovica), v Avstro-Ogrski 38%, v Franciji 14%, na Nemškem 1%, v protestantski Švediji 0-39%, na Danskem 0-36%.

Demokrat je gotovo novi predsednik Združenih držav, ki pošilja svojega sinčka Archibalda v ljudsko šolo. Proti privatnemu pouku se je izrazil silno ostro. V prvem razredu sedi mladi Roosevelt v isti klopi s sledečimi dečki: Šulc je sin pekarja, Elsa Mac Neely je hčerka krčmarja, Tyler je sin kočijaža, El. Ling je hčerka sladčičarja, Draisnostok je sin krojača, Cohen je sin trgovca, Morisson sin pokopališkega stražnika.

Koliko je treba spanja učencem. — Zdravstvena komisija za Rusko je določila da morajo spati učenci pod deset leti 10 do 11 ur, učenci od 10. do 13. leta 9 do 10 ur, starejši učenci 8 do 9 ur. Slabotni, slabokrvni in od dela utrujeni učenci morajo spati po eno uro več.

Pedagoški paberki.

Za reformo meščanskih šol. Odbor centralnega društva meščanskih učiteljev na Dunaju predlaga sledečo reformo meščanskih šol: 1. Šola imej štiri razrede, ki se naj zvežejo s petrazredno narodno šolo. Urejanje pripravnih tečajev za stanovske šole se ne more nazirati kot primerna reforma. 2. Absolventi štirirazredne meščanske šole imajo pravico vstopiti v stanovske šole in imajo iste pravice kakor absolventi nižjih gimnazij. 3. Absolventi štirirazredne meščanske šole imajo pravico polagati izpit iz tujih jezikov, da lahko vstopijo v peti razred srednjih šol. 4. Učni načrt v tem smislu se mora premeniti ob sodelovanju meščanskih in narodnih učiteljev. Za najboljši načrt naj se razpiše darilo. — Nam Jugoslovanom so meščanske šole deveta briga, ker — no, ker jih nimamo.

O italijanskem šolstvu. O priliki posvetovanja o proračunu za pouk razjasnjeval je laški poslanec Credaro v dolgem govoru nedostatke laškega šolstva. — Znano je, da se odlikuje Italija po svojem številu analfabetov med vsemi evropskimi državami. Tam je 50% prebivalstva, ki ne zna čitati. (V nekdanji cerkveni državi in v južni Italiji jih je največ.) Po uradni statistiki je bilo l. 1896/97 vsehkupe 2,410.365 za šolo sposobnih otrok; izmed teh vstopilo je začetkom šolskega leta samo 1,803.786; torej 607.579 sploh ni vstopilo. Pomladi, ko začenja delo na polju, tedaj se praznijo italijanske šole na drastičen način. Ni pretirano, ako rečemo, da še sedaj vzraste polovica italijanskih otrok brez vse šolske omike. Poslanec Credaro meni, da je glavni vzrok, da ljudstvo ne pošilja svojih otrok v šolo, ker jih potrebuje doma pri delu. Večkrat pa je tudi sama navada kriva. Smelo se sme trditi, da hodijo po vsej Italiji le tisti otroci v šolo, ki sami radi hodijo, ali katerih starši to hočejo. Sila se redkokdaj uporablja. Razen tega pa dobra tretjina onih otrok, ki hodijo v šolo, niti z najpotrebnejšim ni preskrbljena. Zato zahteva poslanec brezplačno hranjenje ubogih šolarjev, kakšno se vrši že v nekaterih gornje-italijanskih mestih. Italija ima sicer 50.558 šol, a vendar ostaja še čez milijon otrok, ki nimajo v svojih bivališčih šol. In še te šole ne odgovarjajo zahtevam časa; niti v glavnem mestu, v Rimu, ni niti ene šole, ki bi zadostovala vsem higijeniškim zahtevam. Po uradni statistiki ima 11.045 šol nepripravno lego; mnogokrat so učilnice podobne — hlevom. Skoro nikjer ni peči, često niti vode; zato tudi ni sluha ne duha o čistosti. V 36.387 šolah so klopi zdravju škodljive, v dveh tretjinah šol ni učil za nazorni nauk, o čigar znamenitosti so laški pedagogi istega mnenja kakor mi. — Za naobražence se dela v Italiji skoro preveč, skoro preveč je gimnazij in vseučilišč, tako da velja o Italiji rek: tam imajo samo modrijane in analfabete. 50.558 šol ima samo 50.435 učiteljev. Med temi je 13.587 učiteljev in 31.818 učiteljic. Učiteljice so bolj po ceni nego učitelji, zato jih je skoro trikrat toliko kakor učiteljev. Ker je več šol nego učiteljev, je vidno, da nemara 100 šol sploh nima učiteljev. Nemara polovica učiteljev ima na dan 1-4 lire (70 krajc.). To jim ni dovolj za življenje. Poskrbeti si morajo stranski zaslužek. Privatni pouk je prepovedan. Zato so nekateri poleti, ko se ne poučuje, postiljoni, drugi odidejo za strežnike v Švico; učiteljice večinoma šivajo, druge hodijo poleti za postrežnice. — Tako torej beduje Italija, v klasiškem zavičaju novodobne omike.

Stare začetnice. Začetek abecednikov moramo iskati v davni minulosti. V asirskih razvalinah so našli tablico z abecedom, ki je bil napisan 500 let pr. Kr. Tudi v Rimu učili so se otroci po takšnih tablicah. Prva knjiga za pouk v čitanju je bil Primarens za latinščino, spisani v Angliji l. 1401. Prva francoska začetnica je bila pisana na pergamentu in okrašena z lepimi podobami. Po njej se je učil Ljudevik XI., r. l. 1423. Poljske začetnice sta pisala Jakob Parkoš, umrl l. 1455. in Stanislav Zaborski, umrl l. 1530. Prva slovenska začetnica je menda Trubarjeva, l. 1550.

Zrelostni izpiti na dekliških licejih. Na novoustanovljenih šestrazrednih dekliških licejih so se uvedli fakultativni zrelostni izpiti. Ti izpiti zaključujejo proučevanja. Oni naj dokažejo, so li dosegle abiturijentke učni smoter. Ti izpiti pa se smejo vršiti samo na onih zavodih, ki imajo pravico javnosti in posebno dovoljene od ministrstva v to. Izpiti se vršijo vselej koncem šolskega leta ob prisotnosti deželnega nadzornika ali njegovega zastopnika. Zrelostni izpiti na ženskih licejih so podobni izpitom na gimnazijah. Izpitni predpis stopi v veljavo koncem šolskega leta 1901/02. Seveda bode šele tedaj mogoče soditi te zavode, ko zvršijo one gojenke, ki so začele pohajati letos prvi razred, šesto učno leto; tedaj se bode pokazalo, ali odgovarjajo navedeni zavodi res svojemu namenu, podati ženstvu pripravo za praktično življenje. Nemara šele potem uvidijo pristojni krogi, da se je v predpise natovorilo preveč znanosti in da vzgojujejo tu sicer izvrstno znanstveno, a ne pedagoško in metodiško naobražene učiteljice. V Prusiji so to takoj začetkoma opazili.

Smeh otrok. Po „Szkoli“ posnamemo: Da smeh otrok večkrat velja več od zdravil, o tem je vsak prepričan, ki pozna posebnosti detinje dobe. Veselost prija detinji duši, ona ohrani otroka zdravega, v njej duh počiva, ona olajša premembo materije in ne dopušča utrujenosti premagati telesa. Zlasti pred spanjem naj bi se otrok razveseljeval, kajti bolje vplivajo na njega vesele sanje, nego da se trese otrok vso noč v strašnih sanjah. Dr. Belaino, ki je proučeval detinjo dušo, pravi, da je mogoče po smehu spoznati značaj otrok. Otroci, ki izgovarjajo glas ‚a‘, kadar se smejejo, so zdravi in vesele narave. Melanholični otrok izgovarja ob smehu glas ‚e‘. Naivni, bojazljivi otroci izgovarjajo ‚i‘. Glas ‚u‘ pa kaže na pokvarjeno dušo.

Srednje šole v Avstriji. Glasom izkaza naučnega ministrstva je v šolskem letu 1901. do 1902. v naši državni polovici vsega skupaj 215 gimnazij in 107 realk. Gimnazije obiskuje 72.476, realke pa 37.412 dijakov, vseh srednješolskih dijakov je torej 109.888. Ti srednješolski zavodi se razdele po deželah tako-le: Na Češkem je 62 gimnazij in 34 realk, na Moravskem 30 gimnazij in 26 realk, v Šleziji 7 gimnazij in 4 realke, v Galiciji 33 gimnazij in 7 realk, v Bukovini 5 gimnazij in 1 realka, na Dolenjem Avstrijskem 31 gimnazij in 17 realk, na Gorenjem Avstrijskem 6 gimnazij in 2 realke, na Solnograškem 2 gimnaziji in 1 realka, na Štajerskem 8 gimnazij in 3 realke, na Koroškem 3 gimnazije in 1 realka, na Kranjskem 5 gimnazij in 1 realka (Op. ured.: Zdaj imajo 2 realke), na Primorskem 7 gimnazij in 4 realke, na Tirolskem in Predarliskem 11 gimnazij in 4 realke, v Dalmaciji 5 gimnazij in 2 realke. Država vzdržuje 160 gimnazij in 71 realk, dežele 10 gimnazij in 26 realk, mesta 16 gimnazij in 6 realk, fondi 3 gimnazije in 1 realko, 9 gimnazij in 3 realke so zasebne, škojfe in redovi pa imajo 17 gimnazij. Učni jezik je v 113 gimnazijah in 65 realkah nemški, v 50 gimnazijah in 31 realkah češki, v 28 gimnazijah in 7 realkah poljski, v 5 gimnazijah in 3 realkah italjanski, v 5 gimnazijah in 1 realki hrvatski, v 3 gimnazijah maloruski, v 11 gimnazijah se pa poleg nemščine tudi še kak drug jezik — slovenščina, maloruščina ali rumanščina — rabi kot učni jezik.

Konec pokončni pisavi. Pokončno pisavo so uvajali v šolah večkrat tako naglo, da se je bilo v lice večkrat najenostavnejšim didaktičnim zahtevam. Kmalu je začela reakcija, a sedaj odstranjajo skoro povsod to pisavo, o kateri so trdili, da odgovarja predvsem higijeniškim načelom. V Bavarskem brodu (Fürth) so poskušali deset let rabiti pokončno pisavo v vseh ondotnih šolah. Končno se je izjavil i sam vrhovni zdravnik, da je vseeno, pišejo-li učenci ležeče ali pa pokončno, če se le pazi pri pisanju na dobro držanje telesa in ako otroke s pisanjem preveč ne utrudimo. Tudi v Ameriki so uvajali pokončno pisavo, toda milwankeški „Paedagogische Monatshefte“ trde, da se je sedaj pojavila reakcija, ki zahteva vrnitev k ležeči pisavi. V Cincinnati so pokončno pisavo že odpravili iz vseh šol.

Preobrazba srednjih šol v Srbiji. Narodna skupščina je dovršila zakon o premembi in popolnitvi predpisov za srednje šole. Najglavneje spremembe, ki jih uvede novi zakon so: Vse nekdanje pravice se suplentom in predavateljem povračajo, v 4 letih se sprejme nova doklada, plača sama se poviša na 6400 din. in ravnateljem na 7000. Nižje in višje gimnazije, ki so se zatvorile, se zopet odtvorijo. V vse gimnazije se uvede ruščina kot obvezen učni predmet. Službena leta profesorjev se povišajo na 35. Pripravlja se tudi prememba narodnošolskih zakonov.

Za telovadne učitelje izdal je mestni telovadni inspektor v Hanoveru sledeča pravila, da se ne dogajajo nesreče pri telovadbi: 1. Učenci se morajo vselej postaviti tako, da vidi učitelj vse telovadce, torej v polkrogu, v odprtem štirikotniku. 2. Pred telovadbo preišči učitelj stroj, je-li vse v redu. Vsaka najmanjša hiba strojev se mora takoj naznaniti vodji. 3. Pri vseh vajah, katere so nevarne, se mora učitelj posluževati pomoči zanesljivih učencev. Kadar skačejo učenci čez kozel, pomagati morata vselej dva učenca. 4. Pred telovadbo se odstranijo iz žepov vsi trdi, ali pa bodljivi predmeti. 5. Kadar se vrše vaje v skakanju, uporabljati je vselej blazina. Ta pa ne sme imeti lukenj, v katerih bi mogli učenci obtičati.

Kronika.

Profesor Lavtarjeve računice. Učiteljsko društvo za svetolenartski okraj je v svojem občnem zboru dne 5. prosinca t. l. sklenilo prositi okrajni šol. svet v Št. Lenartu Sl. G., naj rači vložiti prošnjo c. kr. naučnemu ministrstvu za aprobacijo Lavtarjevih računic za ljudske šole, s katerimi se vsled mnogo boljše metode veliko lažje uči računstvo; posebno pa je za novince nenadomestna.

Potovanja srbskih učiteljiščnikov. Znano je, da srbski učiteljiščniki popotujejo skoro vsako leto v drug kraj, da si ogledajo tem načinom tuje običaje in šege, da se naobrazujejo po lastnem naziranju. To je gotovo vse hvale vredno. Letos nameravajo n. pr. dijaki učiteljišča v Aleksincu potovati širom svoje domovine. Že sedaj se je osnoval pripravljalni odbor, ki prevzema tudi darove v podporo podvzetja. Po vseh krajih, koder menijo hoditi, se osnujejo krajevni odbori, ki imajo namen, poskrbeti potrebna stanovanja, hrano itd. Zlasti se vнемajo za to idejo učitelji, katerim je seveda na tem, da dobijo medse prav naobražene kolege.

Umirovljeni učitelji dunajski so sklenili na dobro obiskanem shodu prositi za povišanje penzije. V ta namen podajo spomenico deželnemu zastopu, zboru in dež. glavarju, kjer bodo prosili za premembo penzijskega zakona v tem smislu, da bi penzionisti prejšnjih dob prejeli toliko, kakor penzionisti sedanje ere; najmanjša vsota za vdove bi naj bila 500 gld., za vsakega dečka 100 gld., za deklico 150 gld.

Državni šolski zvezki. Kakor poročajo nekateri listi, se imajo uvesti zvezki, ki se bodo izdelovali na državne stroške. Vzrok temu je dejstvo, da se v vsaki deželi, skoro v vsakem okraju rabijo drugi zvezki. Ti so različni v lineaturi, večkrat tudi ne zadoščajo higijeniškim in pedagoškim zahtevam. V novih zvezkih bodo odpali vsi ti nedostatki. Velikost, kvaliteta papirja in liniatura se bodo uradno določili. Na platnicah naj se izrazuje lojalno mišljenje.

Gledališče za otroke. Mestni svet v Berlinu je dovolil znatno vsoto za otroške predstave v gledališču, katerih bi se naj udeležili redoma vsi otroci berlinskih šol — brezplačno.

Vabilo k družbi sv. Mohorja.

Za Mohorjevo družbo sta pač zimski in jesenski čas najbolj imenitna, ker oba sta ji čas žetve. V zimskih mesecih sprejema družba svoje ude in njih letne doneske, in čim več jih je, tem večje je tudi njeno veselje. Jeseni pa družba svojim udom pošilja novo duševno hrano, šestero lepih knjig. Če gre torej vse po sreči, veseli se najprej družba družbenikov, pozneje pa družbeniki družbe!

Naj bi nam tudi letošnje leto prineslo prav veliko takega medsebojnega veselja! Zato pa se obračamo do dragih rojakov z zopetno prošnjo: Pridružite se naši res vseslovenski družbi, da se nas zbere zopet prav častno število pod varstvom naših varuhov, svetega Mohorja in Fortunata! Vsak Slovenec, vsaka Slovenka štej si v sveto dolžnost, da je sam ud Mohorjeve družbe, in da ji s prijaznim opominom in vabilom pridobi še novih udov! — Posebno prosimo častite naše poverjenike, da ob vsaki ugodni priliki, v cerkvi kakor zunaj nje, zopet zastavijo svojo zgovorno besedo za našo družbo, in tako čim več svojih vernikov privabijo k nji. Na potrebo, veliki pomen in mnoge koristi družbe sv. Mohorja in njenih knjig nam na tem mestu pač ni treba znova opozarjati. Naznanjamo samo, da poda družba svojim udom letos sledeči književni dar:

1. „Zgodbe sv. pisma.“ 9. snopič. Za dr. Lampetom nadaljuje dr. J. Ev. Krek. — Celotnih „Zgodb sv. pisma“, — te „knjige vseh knjig“, bi pač ne smelo manjkati v nobeni slovenski hiši! S tem snopičem končajo zgodbe stare zaveze. Obsega ta del prekrasne in krepke nauke iz knjige Jezusa Siraha in Modrosti ter makabejski knjigi. — Naj nam baš „Zgodbe“ ohranijo stare ude, da dobé celotno knjigo v roke.

2. „Slava Gospodu!“ Molitvenik. — Mnogokrat se nam je izrekla želja, naj izda Mohorjeva družba molitvenik s prav različnim in velikim tiskom. Ustregli smo tej želji in letos podamo Mohorjanom molitvenik, s katerim bodo gotovo zadovoljni. Crke so velike, tisk lep in papir trden, da mora zadovoljiti vsakogar! Slovenci! Za 2 kroni dobite lep molitvenik, ki bi sam pri knjigotržcih stal toliko ali še več, povrh pa še 5 drugih knjig! Sezite po takem daru in zato ne zamudite, pristopiti družbi! — Molitvenik „Slava Gospodu“ se bo dobival tudi vezan, in sicer: v platnu z rdečo obrezo po 60 vin. (30 krajcarjev), v usnju z zlato obrezo po 1 krono 20 vin. (60 kr.). — Cenjene ude prosimo, da naročujejo samo te in ne drugih vezav, da se delo v knjigovoznici in pri razpošiljanju preveč ne obtežkoči.

3. „Poljedelstvo.“ II. del. Posebno poljedelstvo. Spisal Viljem Rohrman. — Obsega nauke, kako treba paziti na gnoj, semena, razne rastline, imenitne za poljedelca. Knjiga se ozira na naše domače razmere in slovenski poljedelci naj nikar ne zamude, omisliti si jo!

4. „Zimski večeri.“ Za odraslo mladino spisal prof. Jož. Stritar. — Ta pisatelj je dobro znan našim bralcem že po prejšnjih knjigah „Pod lipo“ in „Jagode“. V tej knjigi je zbral zopet lep šopek pesmi, „drobnic“, t. j. tehtnih izrekov, mičnih basni, prizorov, povestic itd. — sploh blaga, ki je pripravno zlasti ob zimskih večerih kratkočasiti mlado in staro.

5. „Veliki trgovec.“ Spisal je to zanimivo povest Engelbert Gangl in izide kot 54. zvezek „Slovenskih Večernic“. — S to knjigo ustrezemo tolikokrat izrečni želji po daljših povestih.

6. „Koledar“ za l. 1903. — Koledarja potrebuje pač vsakdo; tako primernega in združenega z drugimi knjigami na Slovenskem ne dobiš. Tajnik se bo potrudil, da bode vsebina kolikor mogoče raznovrstna in vabljiva.

Tak je naš književni dar; koristno se združi s prijetnim, pouk z zabavo, in vsak ud najde v knjigah „svoj del“, nekaj kar ga posebno mika in vleče! Slovenci, na Vas je, da naše knjige romajo v čim največjem številu med naš narod, da se naša družba razširi povsodi! — Gg. poverjenike še posebej prosimo, da tudi letos trudoljubivo nabirajo širom domovine raztrešena krdela Mohorjanov in jih vpisujejo v našo družbo. Nabiralne pole z denarjem naj se odboru dpošilja do dne 5. marca. Mnogo truda, sitnosti in nepotrebnih stroškov povzročajo nam tisti, ki nam ne došljejo ob pravem času udnine!

Posamezne ude in take kraje, ki nimajo 15 udov, pa prijazno opozarjamo, da morajo po družbenih pravilih letnini (2 kroni) dodati še 40 vinarjev za upravne stroške, namreč za zavoj, spremnico s kolekom, delo itd. Seveda morajo potem poštnino, ki znaša veliko več, še sami plačati.

Mili Bog naj blagoslovi naše delo in geslo za Mohorjevo družbo bodi: „Ne nazaj in navzdol, marveč vselej naprej in navzgor!“

V Celovcu, dne 28. prosinca 1902.

Odbor.

Natečaj.

Št. 101.

II.

Učiteljska služba.

Na štirirazredni ljudski šoli v Črešnjevcu se bode stalno namestila učiteljska služba z dohodki po III. krajnem razredu in s prostim stanovanjem.

Prosilci ali prosilke za to mesto naj vložijo svoje prošnje, s spričevalom usposobljenosti in zrelostnega izpita, oziroma samo z zadnjim ter pri prvem stalnem nameščenju tudi z domovnico opremljene, predpisanim potom pri krajnem šolskem svetu v Črešnjevcu do dne 10. marca 1902.

Okrajni šolski svet Slov. Bistrica, dne 4. svečana 1902.

Predsednikov namestnik: **Bezjak** s. r.

Št. 132.

Mesto učiteljice ženskih ročnih del.

Na štirirazredni ljudski šoli pri Novi cerkvi blizu Ptuja (III. plač. red) popolniti je mesto formalno usposobljene učiteljice ženskih ročnih del z letno nagrado 383 kron proti učni obveznosti osemurnega poučevanja vsak teden. Prosilke za to mesto naj pošljejo svoje prošnje, opremljene z nravstvenim in s spričevalom učne usposobljenosti in z domovnico do 31. oktobra t. l. krajnemu šolskemu svetu pri Novi cerkvi, p. Podlehnik.

Okrajni šolski svet Ptuj, dne 23. januarja 1902.

Predsednik: **Attems** s. r.

Pedagoško društvo v Krškem

priporoča

sledeče knjige po znižani ceni:

1. III., IV., V., VI. Pedagoški letnik prej 1 gld., sedaj 80 kr.
2. Slavnostni pedagoški letnik prej gld. 1'40, sedaj 80 kr.
3. Logika prej 60 kr., sedaj 40 kr.
4. Občno ukoslovje prej 60 kr., sedaj 40 kr.
5. Izkustveno dušeslovje prej 60 kr., sedaj 40 kr.
6. Jezikovni pouk prej 60 kr., sedaj 40 kr.
7. Nazorni pouk prej gld. 1'30, sedaj 90 kr.
8. Navod k početnemu risanju prej 40 kr., sedaj 30 kr.
9. Pouk o črtežih prej 40 kr., sedaj 30 kr.
10. Stavbni črteži prej 1 gld., sedaj 70 kr.

Te cene veljajo za naročnike, ki naročé knjige naravnost pri odboru v Krškem. Pri cenah je vračunjena tudi poštnina.

POPOTNIK

izhaja 15. dne vsakega meseca v zvezkih

in stane

na leto 6 K, pol leta 3 K, četrt leta 1 K 50 h.

Naročnino in reklamacije

sprejema „Zavezin“ blagajnik **Fr. Luznar** v Kranju. — Rokopise pa je pošiljati ravnatelju **M. J. Nerat-u** v Maribor, Kokoschineggallee.